

Memo

memonummer	1
datum	28 augustus 2018
aan	Gemeente Den Haag
van	Antea Group
kopie	
project	Bestemmingsplan en m.e.r.-beoordeling Uitbreiding Madurodam
projectnr.	418799
betreft	Oplegnotitie natuurtoets

1. Inleiding

Voortraject

In het kader van de voorgenomen uitbreiding van Madurodam zijn in 2015 en 2016 natuuronderzoeken uitgevoerd in het aangrenzende bosgebied. De onderzoeken hadden als doel om bij de uitbreiding rekening te houden met de aanwezige natuurwaarden en de ontwikkeling zorgvuldig in te passen. De tussentijdse bevindingen van de onderzoeken zijn door Madurodam meegenomen bij de verkenning van alternatieven en de uiteindelijke keuze van een geschikte uitbreidingslocatie van 0,6 hectare groot. In 2017 heeft de gemeente Den Haag de kaders van de ontwikkelrichting voor de uitbreiding van Madurodam vastgelegd in het 'Planologisch UitwerkingsKader Madurodam' (PUK) (Gemeente Den Haag, mei 2017).

In 2017 zijn de uitkomsten van de natuuronderzoeken uit 2015 (de eerste verkenning van de natuurwaarden) en 2016 (soortgerichte vervolgonderzoeken) opgenomen in een rapportage 'Natuurtoets Uitbreiding Madurodam' (Antea Group, d.d. 2 november 2017). De uitkomsten van de natuuronderzoeken zijn getoetst aan de geactualiseerde wetgeving per 1-1-2017, toen de Wet natuurbescherming in werking is getreden. Daarbij zijn naast de soortenbescherming en de toets op Natura 2000-gebieden ook de bescherming van houtopstanden toegevoegd aan het onderzoek.

De resultaten van het natuuronderzoek voor de uitbreidingslocatie zijn opgenomen in de concept m.e.r.-beoordeling en het concept bestemmingsplan Madurodam (d.d. 30 maart 2018).



Figuur 1 Plangebied concept bestemmingsplan Madurodam

Aanleiding en doel oplegnotitie

De Omgevingsdienst Haaglanden heeft een advies Wet natuurbescherming uitgebracht inzake de wijziging van het bestemmingsplan in verband met de voorgenomen uitbreiding van Madurodam (ODH, juli 2018). ODH geeft aan dat zij op basis van het natuuronderzoek voor het gehele aangrenzende bosgebied niet kunnen beoordelen of een ontheffing Wnb voor de voorgenomen uitbreiding van Madurodam nodig is en zo ja, of deze kan worden verleend. ODH. ODH verzoekt gebruik te maken van de natuurwaardenkaart Den Haag (RIS299279, vastgesteld op 28 februari 2018).

Deze oplegnotitie heeft als doel bij de bestaande natuurtoets de effecten van de ingreep en ecologische inpassingsmaatregelen van specifiek de uitbreidingslocatie eenduidig in beeld te brengen en de informatie uit de natuurwaardenkaart mee te nemen in het natuuronderzoek.

Leeswijzer

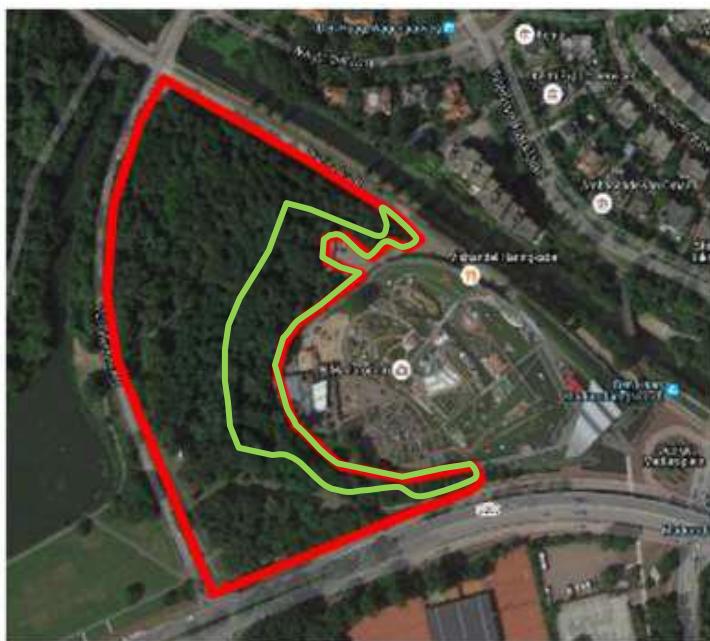
De oplegnotitie is als volgt opgebouwd:

1. Inleiding
2. Onderzoekstraject natuuronderzoek: van zoekgebied naar plangebied voor de uitbreiding;
3. Analyse en toetsing effecten beschermde soorten uitbreidingslocatie;
4. Overige aspecten. Naast de bovengenoemde aspecten heeft de gemeente Den Haag verzocht een tweetal nieuwe documenten te betrekken bij de toetsing:
 - a. Inspraakreactie F. Hoogerhoud van 6 juli 2017;
 - b. Richtlijn Licht op Natuur (december 2017, RIS298658).

2. Onderzoekstraject natuuronderzoek: van zoekgebied naar plangebied voor de uitbreiding

A. Omvang zoekgebied versus uiteindelijke plangebied voor uitbreiding Madurodam

Het natuuronderzoek is uitgevoerd voor het zoekgebied voor de uitbreiding, dat aanvankelijk was begrensd als het Madurodambos. Het zoekgebied omvat een ruimer gebied (4,5 ha, zie figuur 2) dan het uiteindelijke uitbreidingsgebied zoals opgenomen in het PUK en het concept bestemmingsplan (0,6 ha, zie figuur 2). In de tekstkader is het onderzoeksproces met de tussentijdse resultaten in relatie tot de locatiekeuze voor de uiteindelijke uitbreidingslocatie toegelicht.



Figuur 2. Zoekgebied Madurodam-bos (rode lijn) uitbreidingslocatie uitbreiding Madurodam (groene contour)

Planproces locatiekeuze in relatie tot het natuuronderzoek

Onderzoek zoekgebied Madurodambos 2015 en 2016

Binnen het aangegeven zoekgebied van het Madurodam-bos zijn in de eerste helft van het onderzoek van april tot juni 2016 beschermde soorten waargenomen. De waarnemingen zijn mede sturend geweest voor de locatiekeuze van de voorgenomen uitbreiding. De conclusies van de tussenrapportage waren als volgt:

Binnen de grens van het plangebied (rode contour) zijn:

- geen jaarrond beschermde nesten van vogels aangetroffen;
- veelvuldig foeragerende vleermuizen waargenomen, verdeeld over vier soorten;
- geen verblijfplaatsen van vleermuizen in de vorm van kraamverblijven en zomerslaapplaatsen aangetroffen;
- geen in gebruik zijnde eekhoornnesten aangetroffen.

De aanwezigheid van verblijfplaatsen van vleermuizen in de vorm van paarverblijven kunnen nog niet worden uitgesloten, aangezien deze pas in augustus – september kunnen worden geconstateerd (balts- en paargedrag vindt pas na de zomer plaats).

M.b.t. de effectbepaling van de voorgenomen ontwikkelingen:

- effecten zijn mogelijk op later in het jaar vast te stellen paarverblijven van vleermuizen in bomen, als deze bomen vallen binnen de fysiek benodigde ruimte van de ontwikkeling. Effecten zijn mogelijk te voorkomen door maatwerk in de ontwikkeling;
- effecten van verlichting op foerageergebied van vleermuizen kunnen op dit moment niet worden uitgesloten. Effecten zijn afhankelijk van de locatie en inrichting van de ontwikkeling.

Keuze van zoekgebied naar uitbreidingslocatie

Naar aanleiding van de terugkoppeling in juni 2016 heeft Madurodam het zoekgebied van de ontwikkeling zo compact mogelijk gehouden. De randen om het Madurodam-bos zijn buiten de ingreep gehouden om zodoende effecten op natuurwaarden van die rand te voorkómen.

Toetsing natuurrapportage (eindrapport) 2016

Na afronding van het natuuronderzoek eind 2016 zijn de bevindingen van het complete volledige onderzoek gerapporteerd aan Madurodam. De bevindingen van dit complete onderzoek zijn in lijn met de bevindingen uit de tussentijdse bevindingen van juni 2016. De samenvatting en conclusie van de eindrapportage waren als volgt:

In het plangebied Madurodam is in de periode april tot en met september 2016 volgens de geldende protocollen onderzoek gedaan naar het voorkomen en het gebruik van het plangebied door vleermuizen, uilen en roofvogels en de eekhoorn.

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen, uilen en roofvogels of eekhoorns vastgesteld. Wel zijn in juli en augustus op één locatie groepen zwermende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Zwermgedrag duidt meestal op de aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen, echter een verblijfplaats werd niet aangetroffen.

In het plangebied zijn zeven vleermuissoorten waargenomen (gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en meervleermuis), van deze vleermuizen zijn geen zwaar beschermde verblijfplaatsen of essentiële foerageergebieden of vliegroutes aangetroffen.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek (2016) wordt geconcludeerd dat door de werkzaamheden geen verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet worden overtreden. Het is op basis van dit onderzoek duidelijk geworden dat de Flora- en faunawet geen belemmering vormt voor de voorgenomen uitbreidingsplannen van het park Madurodam.

Toetsing actualisatie 2017 vanwege nieuwe Wet natuurbescherming

In de loop van 2017 is de rapportage van het natuuronderzoek geactualiseerd naar de nieuwe Wet natuurbescherming, die op 1-1-2017 van kracht is geworden. Naast actualisatie van de soortenbescherming is ook bescherming van houtopstanden vanaf 1-1-2017 aan de Wnb toegevoegd, aangezien het 'Madurodambos' viel onder bescherming van de Boswet.

De conclusie van de actualisatie is als volgt:

- Geen wijzigingen vanwege nieuwe beschermde soorten (Wnb ten opzichte van Flora- en faunawet);
- Beschermde houtopstanden moeten worden gecompenseerd.

Voor de boscompensatie is een Boscompensatieplan opgesteld.

3. Analyse en toetsing effecten beschermde soorten uitbreidingslocatie

Aangetroffen en verwachte soorten

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat in het zoekgebied, langs en in de omgeving van het plangebied, ten westen van de uitbreidingslocatie, strikt beschermde soorten aanwezig zijn. Het betreft vleermuizen en jaarrond beschermde nesten van vogels.

Vleermuizen

Aangetroffen soorten

In 2016 is vleermuisonderzoek uitgevoerd. De omvang en de locatie van het voornemen waren ten tijde van het natuuronderzoek nog niet bekend, waardoor het onderzoek is uitgevoerd binnen een groter zoekgebied. Dit komt neer op het plangebied inclusief een randzone om het plangebied heen. Tijdens zes veldbezoeken, waarvan twee ochtendbezoeken, zijn de volgende vleermuissoorten aangetroffen: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en meervleermuis (zie figuur 3). In de uitbreidingslocatie zijn met name de gewone dwergvleermuis, de gewone grootoorvleermuis en de laatvlieger aangetroffen (zie ook figuur 3).



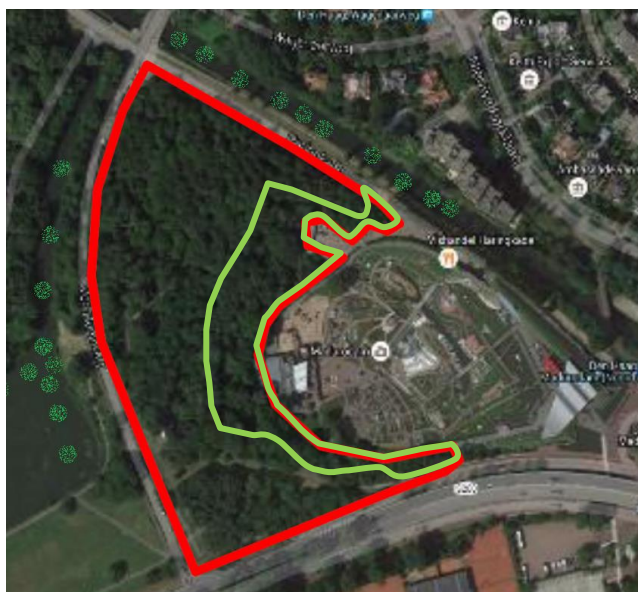
Figuur 3. Overzicht van vleermuizen die in en nabij het plangebied voorkomen. Gewone dwergvleermuis: blauw. Ruige dwergvleermuis: geel. Rosse vleermuis: rood. Laatvlieger: groen. Gewone grootoorvleermuis: roze. Watervleermuis: wit. Meervleermuis: bruin. Zoekgebied = rode lijn, plangebied uitbreidingslocatie = groene contour

Verblijfplaatsen

Tijdens de veldbezoeken in 2016 zijn geen verblijfplaatsen aangetroffen. Wel zijn er zwermende gewone dwergvleermuizen waargenomen, in de zuidelijke bosrand langs de Professor B.M. Teldersweg. De randzone van het Madurodambos is uiteindelijk buiten de uitbreidingslocatie gebleven.

Foerageergebied

In en rond het plangebied zijn tijdens alle bezoeken in 2016 foeragerende vleermuizen waargenomen. De voornaamste intensief gebruikte foerageerlocaties bevinden zich ten westen van het zoekgebied en ruim ten westen van het plangebied van de uitbreidingslocatie (zie figuur 4). De Natuurwaardenkaart 2018 van de gemeente Den Haag duidt het gehele zoekgebied en de groengebieden in de omgeving, aan als foerageergebied voor vleermuizen (zie figuur 5). In het plangebied, waar de uitbreiding is voorzien, zijn echter op basis van de veldbezoeken geen 'essentiële' foerageergebieden vastgesteld, in de zin dat deze gebonden zijn aan de vliegroutes en de enige en unieke foerageergebieden zijn in de omgeving.



Figuur 4. Foerageerlocaties vleermuizen uit soortenonderzoek 2016 (Antea Group) (groene stippen). Uitbreidingslocatie = groene contour



Figuur 5. Foerageerlocaties conform Natuurwaardenkaart 2018 van gemeente Den Haag (groene vlak = foerageergebied)

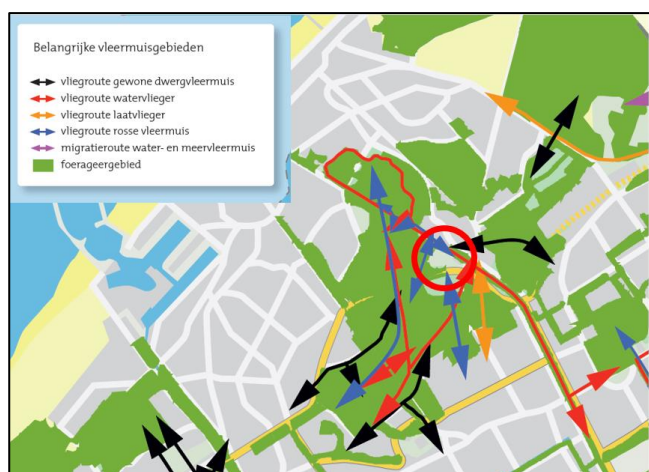
Vliegroutes

Langs de randen van het zoekgebied zijn in 2016 een drietal vliegroutes voor vleermuizen waargenomen (zie figuur 6). Het onderzoek van Antea Group maakt, in overeenstemming met de Natuurwaardenkaart van de gemeente Den Haag, melding van vliegroutes van vleermuizen rondom het Madurodam-bos (zie figuur 7). Daarbij is het foerageergebied in het bos niet als 'essentieel' beoordeeld in relatie tot deze vliegroutes. Deze beoordeling kan wellicht op basis van nadere gedetailleerde informatie alsnog worden onderbouwd.

De uitbreiding van Madurodam leidt niet tot aantasting van de vliegroutes van vleermuizen. Het uitbreidingsgebied blijft immers op ruime afstand van deze vliegroutes en de structuren waaraan deze routes zijn gerelateerd. Ook wordt in de randen van de uitbreidingslocatie geen nieuwe verlichting aangebracht die zou kunnen leiden tot verstoring van de vliegroutes.



Figuur 6. Kaart vliegroutes vleermuizen uit soortenonderzoek 2016 (Antea Group, 2017). Plangebied uitbreidingslocatie = groene contour



Figuur 7. Uitsnede uit Natuurwaardenkaart 2018 van gemeente Den Haag (pijlen = vliegroutes)

Uilen en roofvogels

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen van uilen en roofvogels vastgesteld. Tijdens het eerste bezoek in mei 2016 zijn wel schroevende buizerds waargenomen boven het bosgebied (zie figuur 8). Deze buizerds zijn waargenomen buiten het plangebied van de uitbreiding en hadden ook geen (duidelijke) binding met het zoekgebied.

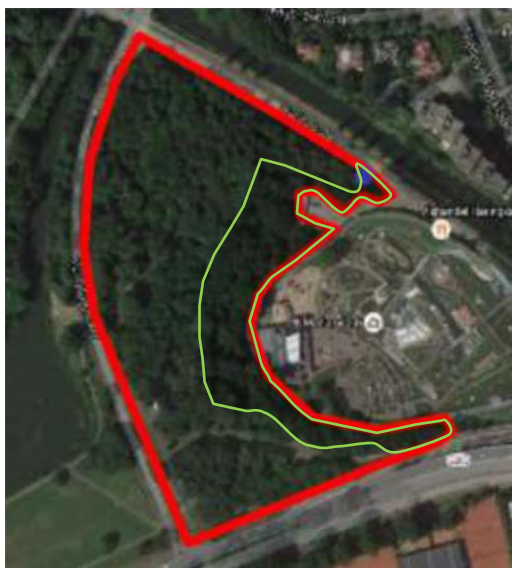
Tevens zijn tijdens de onderzoeksronden meerdere malen roepende bosuilen gehoord van buiten het zoekgebied. Binnen het zoekgebied zijn geen broedende uilen of roofvogels aangetroffen. Wel zijn twee in gebruik zijnde nesten van de zwarte kraai aangetroffen, tevens is een groter nest aangetroffen dat in 2016 niet in gebruik was (zie figuur 7).



Figuur 7. Waarnemingen (broed)vogels zoekgebied (rode lijn) en plangebied (gele lijn). Schroevende buizerds: groene cirkel. Nesten zwarte kraai: blauwe stip. Groot nest dat niet in gebruik is: geel. Plangebied uitbreidingslocatie = groene contour

Overige soorten: eekhoorn

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen van eekhoorns vastgesteld. Op één locatie is een bolvormig nest aangetroffen met daarbij, in de directe omgeving, sporen van de eekhoorn (afgeknaagde dennenappels en vers afgebeten schuilen van dennen)



Figuur 9 Locatie bolvormig nest (blauwe stip)

Later in de onderzoeksperiode was het nest in gebruik door broedvogels. Er zijn verder geen sporen van de eekhoorn meer aangetroffen. Mensen uit de omgeving geven aan sporadisch eekhoorns waar te nemen. Voorgesteld wordt om na een definitieve keuze voor aard, omvang en locatie van de ontwikkeling, de ingreep in het bomenbestand zorgvuldig te controleren op aanwezigheid van eekhoornnesten. Bij tijdig signaleren van dergelijke verblijfplaatsen en het tijdig treffen van de maatregelen om de nesten te behouden of vervangende verblijfplaatsen aan te bieden, kunnen effecten op de eekhoorn worden voorkómen. De eekhoorn vormt daarmee geen bepalende factor voor de locatiekeuze van de uitbreiding van het park.

Conclusie

In het plangebied zijn zeven vleermuissoorten waargenomen (gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en meervleermuis). Van deze vleermuizen zijn geen zwaar beschermde verblijfplaatsen of essentiële foerageergebieden of vliegroutes aangetroffen.

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen van uilen en roofvogels of eekhoorns vastgesteld.

Afgaand op de ecologische inventarisaties uit 2016 - 2018 is er op dit moment, in het kader van de bestemmingsplanprocedure, geen aanleiding voor het aanvragen van een ontheffing omdat geen verbodsbepalingen worden overtreden. Ook is er op dit moment geen reden om te veronderstellen dat een eventuele ontheffing niet zou kunnen worden verleend.

Voorafgaand aan de feitelijke werkuitvoering en realisatie van het plan zal tijdig een actualiserend ecologisch onderzoek worden uitgevoerd en zal het plangebied nog nader worden onderzocht op mogelijke aanwezigheid van jaarrond beschermde nestplaatsen van vogels, eekhoornnesten en (paar- en/of zomer-)verblijfplaatsen van vleermuizen.

Indien beschermde soorten en ontheffingsplichtige verblijfplaatsen aanwezig blijken te zijn, zal daarvoor een ontheffing Wnb moeten worden aangevraagd.

Aanbevelingen voor inpassingsmaatregelen

Vooruitkijkend naar vervolgstappen die leiden naar een concreet ontwerp en de daarop volgende realisatiefase, wordt op basis van het onderzoek de aanbeveling gedaan om een check te doen op de aanwezigheid van eekhoornnesten van jaarrond beschermde vogelnesten in de bomen die als gevolg van de ontwikkeling moeten wijken. Indien dergelijke nesten worden aangetroffen kunnen er tijdig passende maatregelen genomen worden om de effecten op deze soort te voorkomen.

4. Overige aspecten

Inspraakreactie F. Hoogerhoud van 6 juli 2017

In een op schrift gestelde inspraakreactie doet de heer Hoogerhoud verslag van het door hem in 2017 uitgevoerde broedvogelonderzoek in het uitbreidingsgebied van het park Madurodam. De aangetroffen broedvogels betreffen vrij algemeen voorkomende vogelsoorten die elk jaar een nieuw nest maken (roodborst, winterkoning, houtduif, heggenmus, zwartkop, tjiftjaf, pimpelmees, koolmees, vink). De bevindingen van het broedvogelonderzoek leiden zodoende niet tot andere conclusies in de toetsing van de voorgenomen plannen aan de Wet natuurbescherming. De heer Hoogerhoud doet in het betoog tevens suggesties voor inpassing van de nieuwe inrichting in het bosgebied ter versterking van de waarde van het resterende gebied voor vogels. Zijn voorstel betreft het omheinen van een deel van het bosgebied om daarmee een vogelrustgebied te creëren waar vogels in alle rust kunnen broeden en foerageren.

Antea Group ondersteunt dit voorstel, maar is tevens van mening dat dit moet worden bekeken en beoordeeld in de context van het recreatieve medegebruik van het bos als onderdeel van de Scheveningse Bosjes.

Richtlijn Licht op Natuur (december 2017, RIS298658)

In de 'Richtlijn Licht op Natuur' geeft de Gemeente Den Haag concrete richtlijnen voor gebruik van verlichting in met name het leefgebied van vleermuizen. Voor het Madurodam-bos, dat deel uitmaakt van de Scheveningse Bosjes, geldt dat het valt onder de gemeentelijke groengebieden, waarvoor geldt dat deze in principe niet worden verlicht.

Het park Madurodam grenst aan de Scheveningse Bosjes, die op de vleermuiskaart Den Haag zijn aangeduid als 'groengebieden' (zie figuur 10). In het kader van de verlichting van het leefgebied van vleermuizen kan worden vermeld dat in de nieuwe situatie er vanuit de nieuwe grens van het park Madurodam geen verlichting zal plaatsvinden op dit bosgebied. De ontwikkeling van het plan leidt in dit verband niet tot nieuwe verlichtingsbronnen in de rand van het bosgebied.

Het beleid van het park Madurodam is dat in de avonduren er geen verlichting in de randzone naar het bos meer aanwezig zal zijn. Ook vinden er binnen de actieve periode van vleermuizen (april – oktober) geen buitenevenementen plaats die leiden tot lichtuitstraling naar de groengebieden die functioneren als foerageergebied voor vleermuizen.

Op basis van het verlichtingsbeleid van Madurodam wordt geconcludeerd dat er geen sprake is van negatieve effecten op vleermuizen als gevolg van verlichting vanuit het nieuwe park.

Bijlage 2: Vleermuiskaart Den Haag



Figuur 10. Kaart Vleermuisgebieden binnen Gemeente Den Haag (Bijlage 2 uit Richtlijn Licht op Natuur (Den Haag, 2017).

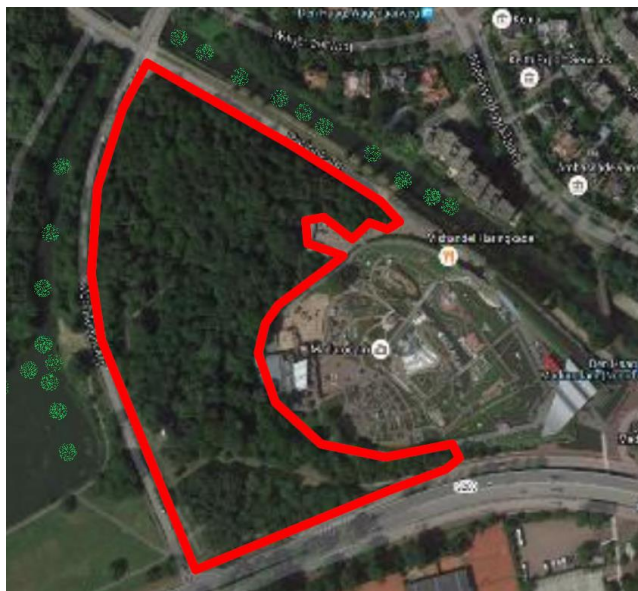
Bronnen

- **Antea Group 2017.** Rapportage 'Natuurtoets Uitbreiding Madurodam'. Oosterhout, 2017.
- **Gemeente Den Haag 2017.** Planologisch Uitwerkingskader Madurodam. Mei 2017.
- **Gemeente Den Haag Natuurwaardenkaart 2018.** Gemeente Den Haag, Beleidsafdeling Dienst Stadsbeheer - Duurzaamheid en Groen. Februari 2018.
- **Gemeente Den Haag, 2017.** Richtlijn Licht op Natuur (RIS298658) gemeente Den Haag, december 2017.
- **Omgevingsdienst Haaglanden 2018.** Advies Wet natuurbescherming – bestemmingsplan Haaglanden (kenmerk ODH-2018-00079245)

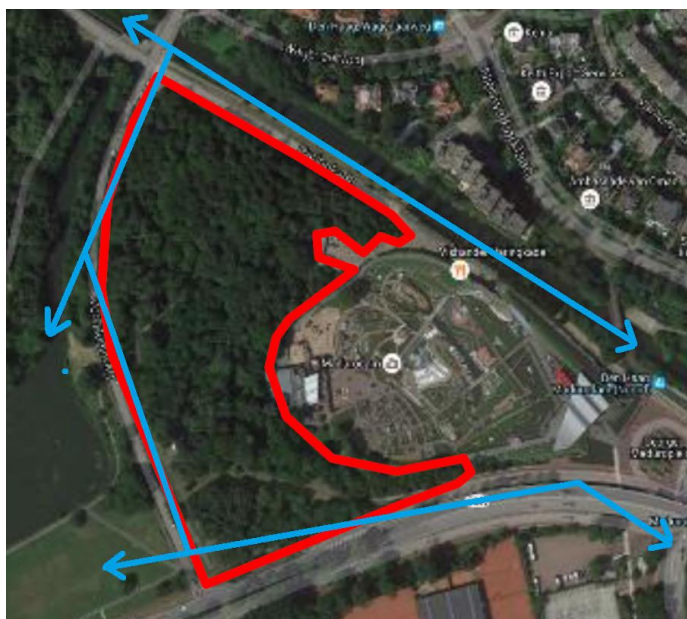
Bijlage 1 Kaarten Soortenonderzoek 2016



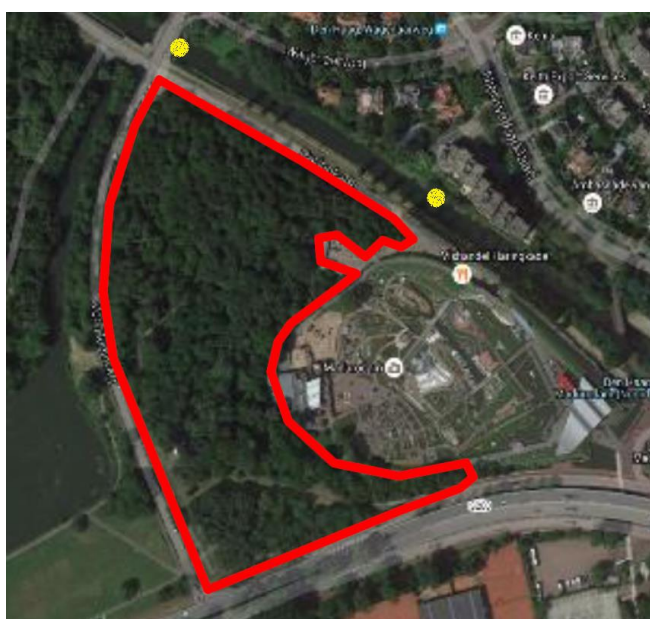
Overzicht van vleermuizen die in en nabij het plangebied voorkomen. Gewone dwergvleermuis: blauw. Ruige dwergvleermuis: geel. Rosse vleermuis: rood. Laatvlieger: groen. Gewone grootoorvleermuis: roze. Watervleermuis: wit. Meervleermuis: bruin.



Foerageerlocaties (groene stippen).

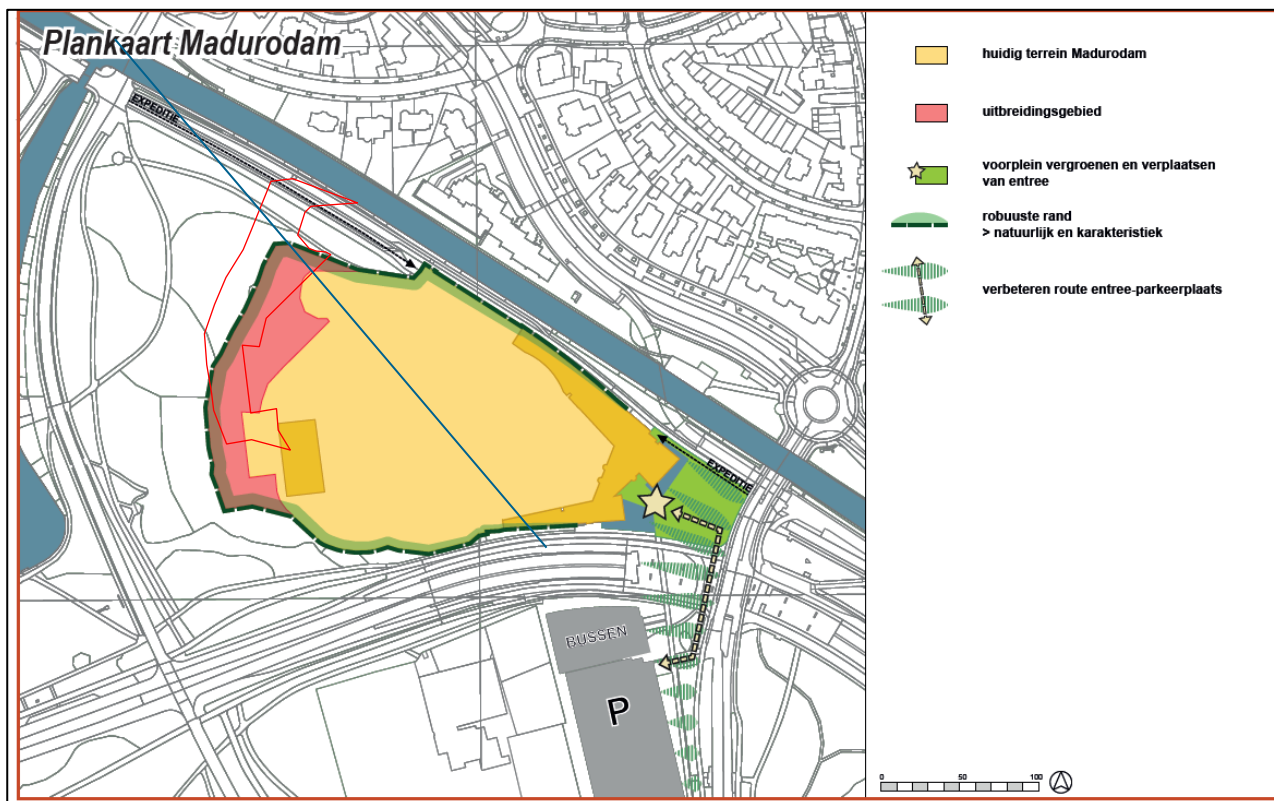


Vliegroutes vleermuizen nabij het plangebied (blauwe lijn).



Locaties baltsende gewone dwergvleermuizen (geel).

Bijlage 2. Plankaart Madurodam in het Planologisch UitwerkingsKader Madurodam (Den Haag, 2017).





Natuurtoets

Uitbreiding Madurodam

Toetsing Wet natuurbescherming en NNN t.b.v.
uitbreiding park Madurodam

projectnummer 405475
definitief revisie 2.0
2 november 2017

Natuurtoets

Uitbreiding Madurodam

Toetsing Wet natuurbescherming en NNN t.b.v. uitbreiding park Madurodam

projectnummer 405475

definitief revisie 2.0
2 november 2017

Auteurs

S.C.H.J. van Eijk
L.J.G. Koks

Opdrachtgever

Madurodam B.V.
George Maduroplein 1
2584 RZ Den Haag

Antea Group is aangesloten bij het
Netwerk Groene Bureaus



De informatie in voorliggende rapportage is (deels) afkomstig uit de NDFF en mag niet zonder toestemming van BIJ12 worden verstrekt aan derden of op enige andere wijze openbaar gemaakt worden.

datum vrijgave 2-11-2017	beschrijving revisie 2.0 definitief (na laatste correcties oktober 2017)	goedkeuring M.L. Braad	vrijgave T. Artz
-----------------------------	---	---------------------------	---------------------

Inhoudsopgave

Blz.

Conclusies en advies	3
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Planvoornemen	3
1.3 Doel en onderzoeksvragen	3
1.4 Leeswijzer	4
2 Wettelijk kader Wet natuurbescherming	5
2.1 Algemeen	5
2.2 Soortbescherming	5
2.3 Gebiedsbescherming	6
2.3.1 Natura 2000	6
2.3.2 Natuurnetwerk Nederland	6
2.3.3 Bescherming van houtopstanden	6
3 Methodiek	8
3.1 Algemeen	8
3.2 Bureauonderzoek	8
3.3 Terreinbezoek	8
3.4 Effectbeoordeling en advies vervolgetraject	9
4 Resultaten	10
4.1 Gebiedsbeschrijving	10
4.2 Beschermde soorten	11
4.2.1 Resultaten bureauonderzoek	11
4.2.2 Resultaten terreinbezoek - ecologische bevindingen	12
4.2.3 Samenvatting beschermde soorten	15
4.3 Beschermde gebieden	18
5 Toetsing	20
5.1 Planvoornemen	20
5.2 Effectbepaling plan	20
5.2.1 Beschermde soorten	20
5.2.2 Effecten op beschermde gebieden	21
6 Vervolgonderzoek	23
6.1 Inleiding	23
6.2 Huidige situatie	23
6.3 Projectvoornemen	24
6.4 Methodiek vervolgonderzoek	24

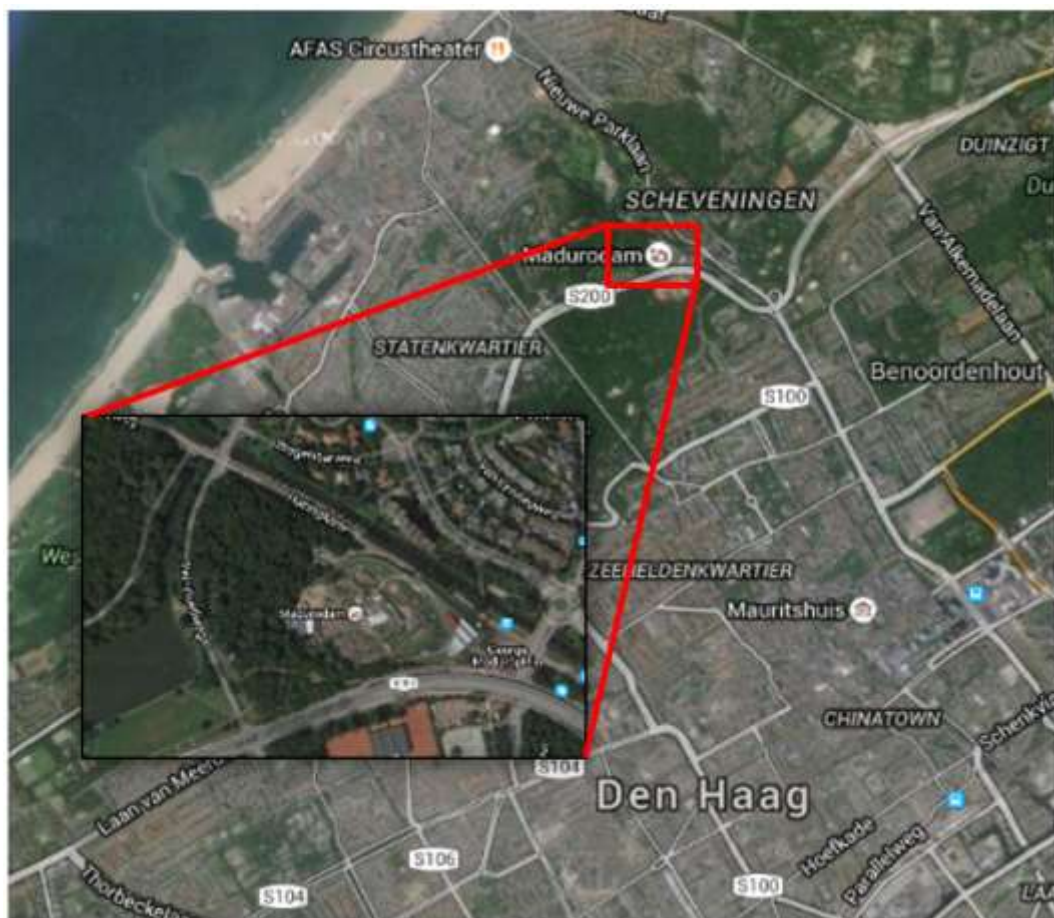
6.4.1	Werkwijze vleermuizenonderzoek	24
6.4.2	Werkwijze uilen- en roofvogelonderzoek	26
6.4.3	Werkwijze eekhoornonderzoek	26
6.4.4	Samenvattend overzicht veldbezoeken	26
6.5	Resultaten	28
6.5.1	Achtergrondinformatie vleermuizen	28
6.5.2	Beschrijving veldbezoeken	29
6.5.3	Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen	30
6.5.4	Uilen en roofvogels	35
6.5.5	Eekhoorn	35
6.6	Samenvatting en conclusie	36
6.6.1	Samenvatting vervolgonderzoek	36
6.6.2	Conclusie en aanbevelingen	37
7	Bronnen	39

Bijlage

Bijlage I: Wettelijk kader

Conclusies en advies

Madurodam B.V. is voornemens om het terrein van het park uit te breiden in de richting van het aangrenzende bosgebied. Het park is gelegen aan het George Maduroplein 1 in Den Haag. De omvang en locatie van het voornemen waren ten tijde van het natuuronderzoek nog niet concreet bekend. Daarom is het onderzoek uitgevoerd binnen een begrensd zoekgebied. Het onderzoek is uitgevoerd als een verkenning van mogelijke belemmeringen vanuit de destijds vigerende natuurwetgeving in 2015 (Quickscan) en 2016 (Soortgericht vervolgonderzoek), de Flora- en faunawet. Voorliggende rapportage geeft een actualisatie van de onderzoeken uit 2015 en 2016 naar de Wet natuurbescherming die vanaf 1 januari 2017 de Flora- en faunawet heeft vervangen. Inhoudelijk zijn de bevindingen uit de onderzoeken uit 2015 en 2016 niet geactualiseerd. Naast soortenbescherming is ook de gebiedenbescherming beschouwd.



Globale ligging van het plangebied (rood omlijnd) Bron: Globespotter.

Conclusies: Beschermde gebieden

In het plangebied is geen NNN-gebied of Natura 2000-gebied aanwezig. Er komen ook geen beschermde gebieden (NNN of N2000-gebieden) voor binnen de invloedssfeer van het plangebied.

In verband met de mogelijke veranderingen in bezoekersaantallen en bezoekersstromen dient het effect van de daarmee samenhangende stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden nader te worden onderzocht. Dit onderzoek vindt plaats in het kader van het bestemmingsplan en de m.e.r.-beoordeling voor de voorgenomen ontwikkeling.

Aanwezig binnen de invloedssfeer?	Ja: Natura 2000-gebied Meijndel – Berkheide en Westduinpark – Wapendal
Effecten?	Mogelijk: in verband met stikstofdepositie
Vereiste vervolgstappen aan de orde?	Ja: AERIUS berekening
Is het plan uitvoerbaar in het kader van de gebiedsbescherming?	Ja naar verwachting

Conclusies: Beschermde soorten

Uit de bureaustudie in combinatie met het terreinbezoek en het vervolgonderzoek zijn voor het zoekgebied de volgende conclusies getrokken met betrekking tot beschermde soorten en hun leefgebied:

- *Algemene broedvogels: aanwezig;*
- *Broedvogels met jaarrond beschermde nest: niet aangetroffen;*
- *Vleermuizen: foerageergebied aanwezig, geen verblijfplaatsen aangetroffen;*
aangetroffen soorten: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en meervleermuis
- *Overige zoogdieren: potentiële locatie van eekhoornnest aangetroffen, maar niet in gebruik;*
- *Reptielen: niet aangetroffen en geen geschikt leefgebied aanwezig;*
- *Amfibieën: niet aangetroffen en geen geschikt leefgebied aanwezig;*
- *Planten: niet aangetroffen; biotoop weinig geschikt.*

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Madurodam B.V. is voornemens om het terrein van het park uit te breiden in de richting van het aangrenzende bosgebied. Het park is gelegen aan het George Maduroplein 1 in Den Haag (zie figuur 1.1). Het voornemen past niet in het huidige bestemmingplan.

Ruimtelijke plannen, zoals dergelijke bestemmingsplan, dienen te worden beoordeeld op de uitvoerbaarheid in relatie tot actuele natuurwetgeving. Er dient onderzocht te worden of het plan effect heeft op beschermde soorten of beschermde gebieden (Wet natuurbescherming (Wnb) en Natuurnetwerk Nederland).

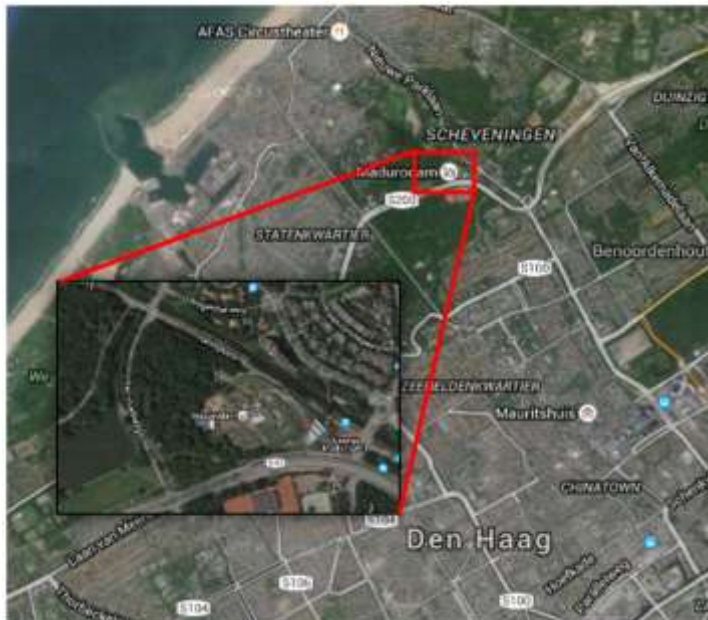
Ontwikkelingen mogen niet zonder meer plaatsvinden indien deze negatieve gevolgen hebben op beschermde natuurgebieden en/of flora en fauna. In dit kader is inzicht gewenst in de aanwezige natuurwaarden en de mogelijk daarmee samenhangende consequenties. Dit wordt gedaan op basis van een Natuurtoets. In deze rapportage zijn de resultaten van de Natuurtoets beschreven en wordt antwoord gegeven of het plan uitvoerbaar is.

De omvang en locatie van het voornemen waren ten tijde van het natuuronderzoek nog niet concreet bekend. Het onderzoek is uitgevoerd als een verkenning naar eventuele belemmeringen vanuit de destijds (2015 – 2016) vigerende natuurwetgeving waarin de Quicksan en het soortgericht vervolgonderzoek zijn uitgevoerd in het kader van de Flora- en faunawet.

Voorliggende rapportage geeft een vertaling van de aanpak en de bevindingen vanuit de toetsing aan de Flora- en faunawet naar toetsing aan de Wet natuurbescherming.

Voorliggende rapportage geeft een actualisatie van de onderzoeken uit 2015 en 2016 naar de Wet natuurbescherming die vanaf 1 januari 2017 de Flora- en faunawet heeft vervangen. Inhoudelijk zijn de bevindingen uit de onderzoeken uit 2015 en 2016 niet geactualiseerd.

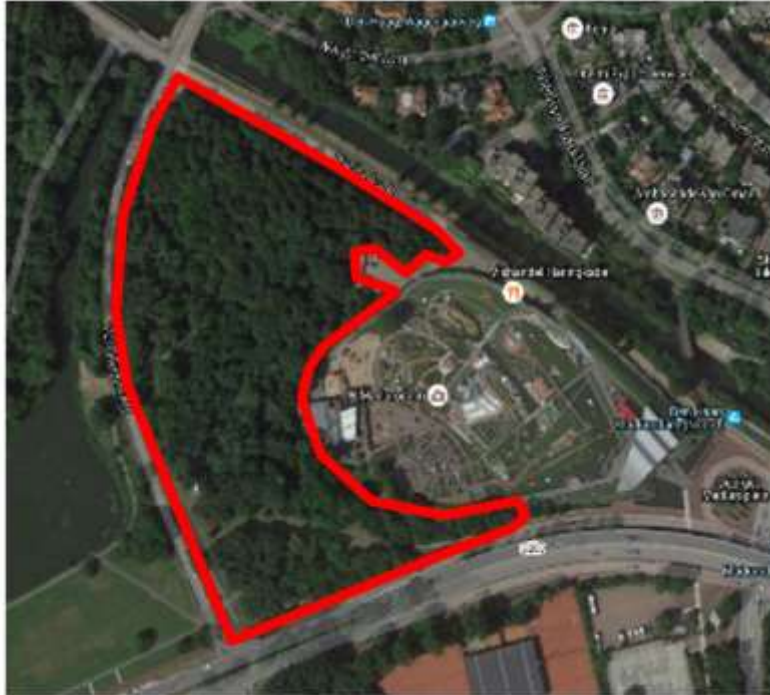
In Figuur 1.1 is de ligging van het plangebied weergegeven.



Figuur 1.1 Ligging van het plangebied park Madurodam en aangrenzend bosgebied.

1.2 Planvoornemen

Madurodam B.V. is voornemens het bestaande park uit te breiden in de richting van het westelijk aangrenzende bosgebied. De exacte omvang en ligging van het voornemen was ten tijde van de toetsing nog niet bekend; het onderzoek is gericht op verkenning van eventuele belemmeringen voor het voornemen in het bosgebied. Het zoekgebied is ruim begrensd, zoals aangegeven in figuur 1.2.



Figuur 1.2 Onderzoeksbied als zoekgebied voor de voorgenomen uitbreiding.

1.3 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van voorliggende Natuurtoets is het opsporen van strijdigheden van het voorgenomen plan met de beschermde soorten en beschermde gebieden (Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het bepalen of het plan uitvoerbaar is.

Aangezien het onderzoek is uitgevoerd als een verkenning van mogelijke strijdigheden van het voornemen binnen een ruim gekozen zoekgebied, is de natuurtoets gericht op het opsporen van locaties waar actuele natuurwaarden mogelijk een belemmering kunnen vormen voor de locatiekeuze van het voornemen. Na de daarop volgende locatiekeuze en nadere uitwerking van het voornemen, kan de definitieve toetsing plaatsvinden aan de beschermde natuurwaarden.

De volgende onderzoeksvragen zijn van toepassing:

- Welke in het kader van de Wnb beschermde soorten (en/of vaste rust- en verblijfplaatsen) komen voor in het beïnvloedingsgebied van het plan? Vinden er als gevolg van de ontwikkeling die mogelijk gemaakt worden door het plan effecten plaats op deze soorten en worden daarbij verbodsbepalingen overtreden? Is het plan uitvoerbaar en zijn, zo nodig, aanvullende voorwaarden in het plan aan de orde?
- Komen in de beïnvloedingszone van het plangebied beschermde natuurgebieden voor? Zo ja, welke zijn dit en wat zijn de gevolgen hierop? Dienen vervolgstappen in de vorm van een compensatieplan opgesteld te worden of zijn andere vervolgstappen aan de orde?

Op bovenstaande vragen wordt in hoofdstuk 4 en 5 een antwoord gegeven (zie ook de leeswijzer).

1.4 Leeswijzer

De Natuurtoets is als volgt opgebouwd:

- De Natuurtoets begint met de belangrijkste conclusies gedestilleerd uit de resultaten van voorliggende Natuurtoets;
- Hoofdstuk 1 geeft de aanleiding van de Natuurtoets en het planvoornemen;
- Hoofdstuk 2 beschrijft beknopt het wettelijk kader;
- Hoofdstuk 3 geeft een toelichting op de methodiek van de Natuurtoets;
- Hoofdstuk 4 beschrijft het gebied en gaat in op de ecologische waarden en de beschermde soorten en gebieden in (de omgeving) van het plangebied;
- Hoofdstuk 5 toetst het plan aan de Wet natuurbescherming en het NNN;
- Hoofdstuk 6 beschrijft de bevindingen van het aanvullend onderzoek en de betekenis daarvan voor het voornemen.

2 Wettelijk kader Wet natuurbescherming

Dit hoofdstuk beschrijft het wettelijk kader van de soortenbescherming ([paragraaf 2.2](#)) en de gebiedsbescherming ([paragraaf 2.3](#)) relevant voor voorliggende Natuurtoets.

2.1 Algemeen

De Wet natuurbescherming (hierna Wnb) heeft per 1 januari 2017 de Flora- en faunawet, Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998 vervangen. De Wnb regelt de bescherming van Natura 2000-gebieden, bescherming van soorten en de bescherming van houtopstanden. In de voorliggende Natuurtoets wordt niet ingegaan op de bescherming van houtopstanden.

Naast bescherming vanuit de Wnb, zijn er ook gebieden die planologisch beschermd zijn. Het betreft het 'Natuurnetwerk Nederland' (hierna NNN). De bescherming van het NNN verloopt via het ruimtelijke ordeningsrecht (Barro, bestemmingsplannen) en niet via de natuurwetgeving.

2.2 Soortbescherming

In de Wnb is soortbescherming opgedeeld in drie categorieën. Voor elke categorie gelden verschillende verbodsbepalingen die zijn vermeld in artikel 3.1, 3.5 en 3.10 van de Wnb. Het gaat om de volgende drie categorieën:

1. soorten van de Vogelrichtlijn;
2. soorten van de Habitatrichtlijn, inclusief bijlage I en II uit Verdrag van Bern en bijlage I uit Verdrag van Bonn;
3. 'andere soorten' (onderdeel A 'fauna' en onderdeel B 'flora').

De verbodsbepalingen en ontheffingsgronden voor de eerste twee categorieën komen rechtstreeks uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. De derde categorie vindt zijn oorsprong in de nationale wetgeving.

Tijdens een bijeenkomst van het Netwerk Groene Bureau d.d. 16 december 2016 is aangegeven dat drie provincies (Utrecht, Overijssel en Gelderland) de geldende "Aangepaste lijst met jaarrond beschermde nesten" (LNV, 2009) aanhouden en blijven hanteren in de Wet natuurbescherming. De verwachting is dat ook overige provincies deze beschermingsstatus aanhouden. De lijst wordt begin 2017 door de provincies geëvalueerd en waar nodig aangepast. Bij voorliggende toetsing is uitgegaan dat de lijst gehanteerd blijft en dat de nesten een jaarrond beschermde status houden. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen jaarrond beschermde nesten (categorie 1t/m4) en mogelijk jaarrond beschermde nesten (categorie 5).

Soorten van de Vogelrichtlijn

Voor Vogelrichtlijnsoorten is het verboden om in het wild levende vogels te doden of te vangen, opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen, te beschadigen, te rapen of nesten van vogels weg te nemen. Daarnaast is het verboden vogels opzettelijk te storen. Dit laatste verbod geldt niet voor een aantal vogelsoorten, indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding en het nest zelf zijn functionaliteit behoudt (zie artikel 3.1 in tekstkader in de bijlage).

Soorten van de Habitatrichtlijn

Voor soorten van artikel 3.5 (Habitatrichtlijn, Bern en Bonn) is het eveneens verboden om in het wild levende dieren en planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen, opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen. Voortplantings- of rustplaatsen mogen niet beschadigd of vernield worden. Daarnaast geldt er een verbod op om planten behorend bij artikel 3.5 te plukken, verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen. In tegenstelling tot de Vogelrichtlijnsoorten in artikel 3.1, mogen dieren behorend bij artikel 3.5 niet

opzettelijk verstoord worden, ook niet als er geen wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding. Daarbij dient opgemerkt te worden dat een aantal vogelsoorten ook vallen onder artikel 3.5 en daarom niet verstoord mogen worden (zie ook tabel E in de bijlage).

Andere soorten

Naast de Europees aangewezen beschermde flora en fauna, is er in Nederland ook een Nationale soortenlijst gemaakt die niet gedekt wordt door de Vogel- en Habitatrichtlijn, Verdrag van Bern of Verdrag van Bonn. Deze soorten zijn opgenomen in bijlage A en B van de Wnb, zie ook Bijlage tabel C en D van voorliggende rapportage. Voor soorten in bijlage A geldt een verbod op opzettelijk doden of vangen van dieren, opzettelijk beschadigen of vernielen van vaste voortplantings- of rustplaatsen van dieren. Voor soorten in bijlage B geldt een verbod op opzettelijk plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen en ontwortelen van planten. In tegenstelling tot artikel 3.1 en 3.5, is verstoring van deze soorten toegestaan.

Met betrekking tot de 'andere soorten' zijn per provincie beleidsregels opgesteld waarin voor een deel van deze soorten vrijstelling is verleend. De grond waarop deze vrijstelling geldt verschilt per provincie en hoeft dus niet in alle situaties van toepassing te zijn. Vrijstelling op basis van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling is een geldige reden in alle provincies. Indien bij het voornemen gestelde verboden in artikel 3.1, 3.5 of 3.10 worden overtreden, dient gewerkt te worden conform een gedragscode. Biedt een gedragscode geen oplossing, dan is het mogelijk om een ontheffing aan te vragen bij de provincie waarin het voornemen plaats vindt. De grond waarop een ontheffing mogelijk is, verschilt per categorie. Zie de Bijlage voor een uitgebreide toelichting.

2.3 Gebiedsbescherming

2.3.1 Natura 2000

Natura 2000-gebieden zijn natuurgebieden van groot internationaal belang. Deze gebieden zijn aangewezen onder de Europese Habitat- en / of Vogelrichtlijn. Voor de gebieden en de daarbij aangewezen soorten en habitattypen zijn instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Een activiteit mag niet leiden tot significant negatieve effecten op deze doelen of tot een aantasting van de natuurlijke kenmerken. Indien op voorhand significante effecten niet uitgesloten kunnen worden dient een Passende beoordeling opgesteld te worden.

2.3.2 Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland is een stelsel van ecologisch hoogwaardige natuurgebieden; de Natura 2000-gebieden maken daar deel van uit. Naast de Natura 2000-gebieden bevat het NNN ook overige leefgebieden van soorten en – om isolatie te voorkomen - gebieden die een verbinding vormen tussen natuurgebieden. Het NNN is onderdeel van het actieve beleid om bedreigde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding te brengen. De natuurgebieden die behoren tot het NNN en hun functies worden planologisch beschermd, hier geldt het 'nee, tenzij'- principe. De planologische bescherming betekent in het kort dat geen nieuwe bestemmingen worden toegestaan die per saldo leiden tot een significante aantasting van de oppervlakte, de kwaliteit en de samenhang van het NNN. Hieraan wordt getoetst bij de verlening van een omgevingsvergunning op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

2.3.3 Bescherming van houtopstanden

Hoofdstuk 4 van de Wet natuurbescherming geeft invulling aan de bescherming van houtopstanden. In de provincie Zuid-Holland is de bescherming van houtopstanden opgenomen

in 'Hoofdstuk 7 Houtopstanden' van de Verordening Uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

De kern van het provinciale beleid ten aanzien van houtopstanden betreft de verplichte melding, de eisen ten aanzien van herbeplanting, en mogelijke vrijstellingen van melding en herplantplicht.

De werking van de bescherming van houtopstanden is in het verlengde van de Boswet gekoppeld aan de 'Grens bebouwde kom Boswet'. De houtopstanden die buiten de grens Bebouwde Kom Boswet vielen in de periode vóór 1 januari 2017, vallen vanaf die datum onder de werking van de Wet natuurbescherming en bijbehorende provinciale verordeningen.

3 Methodiek

Dit hoofdstuk beschrijft de methodiek die gehanteerd wordt tijdens het bureauonderzoek ([paragraaf 3.2](#)) en gedurende het terreinbezoek ([paragraaf 3.3](#)) van voorliggende Natuurtoets. In [paragraaf 3.4](#) wordt aangeduid hoe deze gegevens leiden tot een conclusie.

3.1 Algemeen

Het onderzoek naar het voorkomen van beschermde soorten en ligging van beschermde gebieden is opgebouwd uit twee onderdelen:

1. Bureaustudie naar waarnemingen van beschermde soorten uit het (recente) verleden en ligging van beschermde gebieden in de invloedssfeer van het plan;
2. Terreinbezoek naar de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde soorten.

3.2 Bureauonderzoek

Afbakening beschermde soorten

In het bureauonderzoek wordt specifiek gekeken naar soorten uit de Vogelrichtlijn (artikel 3.1), soorten van de Habitatrichtlijn (artikel 3.5) en 'andere' beschermde soorten (artikel 3.10). Voorgenoemde soorten zijn in Nederland zeldzaam of hebben een Europese bescherming (Habitatrichtlijn bijlage IV-soorten, bijlage II Verdrag van Bern en bijlage I Verdrag van Bonn) en moeten worden getoetst op voorkomen en het projecteffect. Treden effecten op, of worden verbodsbepalingen overtreden, dan zijn er maatregelen nodig om deze effecten te voorkomen, verzachten of te compenseren om te voldoen aan de Wnb.

'Andere' beschermde soorten die zijn opgenomen in provinciale vrijstellingen (zie tabel C en D in de bijlage) zijn niet meegenomen in deze toetsing. Deze soorten zijn zodanig algemeen in de provincie dat de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt het voorliggende project. Wel geldt de algemene zorgplicht. Door rekening te houden met de kwetsbare seizoenen van deze soorten, wordt voldoende aan de zorgplicht voldaan en kan de gunstige staat van instandhouding worden gegarandeerd.

Bronnen

Om een beeld te krijgen van de verspreiding en (mogelijk) voorkomen van beschermde soorten in en rond het plangebied, wordt de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) geraadpleegd. Hierbij wordt nagegaan of er in de periode 2010-2015 beschermde soorten zijn aangetroffen in of nabij het plangebied. Daarnaast worden indien relevant ook regionale bronnen, atlassen, gebruikt [noemen welke]. Deze atlassen maken veelal gebruik van atlasblokken (5 x 5 kilometer). De soortgegevens hebben daarom betrekking op de regio en niet specifiek op het plangebied. Aan de hand van de resultaten van de bureaustudie wordt een inschatting gemaakt of de betreffende soorten in het plangebied voor zouden kunnen komen.

Naast de bronnen met soortinformatie, is voor het bepalen van de ligging van beschermde gebieden gebruik gemaakt van de gebiedendatabase op de website van het Ministerie van EZ of provinciale digitale atlassen. Om inzicht te krijgen in de ligging van het plangebied t.o.v. van het NNN is de provinciale website geraadpleegd.

3.3 Terreinbezoek

Doel terreinbezoek

Naar aanleiding van de uitkomsten van voorgenoemd bureaustudie wordt middels een terreinbezoek bepaald in hoeverre de aanwezigheid van beschermde soorten aannemelijk gesteld kan worden op basis van aanwezig geschikt habitat. Naast directe waarnemingen kan dan

aan de hand van de aangetroffen biotopen een beeld worden geschetst van de verwachte aanwezige beschermde soorten. Dit is noodzakelijk omdat enkele seizoensgebonden soorten flora en fauna mogelijk niet kunnen worden waargenomen. Aan de hand van het aangetroffen biotoop en habitatvoorkeur(en) kunnen echter wel indicaties worden gegeven van het mogelijk voorkomen van deze soorten op de locatie. Het gaat hier om een deskundigenoordeel op basis van de fysieke gesteldheid van het terrein (biotopenonderzoek). Daarnaast zijn de aangetroffen belangwekkende soorten opgetekend.

Uitvoering

Op 3 september 2015 is vanaf circa 9:00 uur bij bewolkt weer met buien, circa 17 °C, een terreinbezoek uitgevoerd door een deskundig ecooloog van Antea Group. Tijdens het terreinbezoek is het plangebied te voet belopen. Het gebied is zowel vanaf de paden als daarbuiten te voet onderzocht op aanwezigheid van beschermde soorten of sporen daarvan in de vorm van nesten of boomholten. Waar nodig is ene verrekijker gebruikt. Er zijn geen watergangen bemonsterd.

Op 17 november 2015 bij regenachtig weer, circa 12 °C, is een terreinbezoek aan het plangebied afgelegd door een deskundig ecooloog van de Antea Group. Tijdens dit terreinbezoek is gericht gezocht naar jaarrond beschermde nesten van vogels en eekhoorns. Deze waren bij het eerste terreinbezoek van 3-9-2015 moeilijk zichtbaar in verband met dicht bladerdek in de onderbegroeiing.

3.4 Effectbeoordeling en advies vervolgtraject

Aan de hand van de bevindingen uit het bureauonderzoek en de resultaten van het verkennend terreinbezoek kan worden bepaald of het plan uitvoerbaar is, of een vervolgonderzoek nodig is om beschermde soorten uit te sluiten en om te bepalen wat de effecten zijn. Tevens kan worden geadviseerd over de te volgen procedure inzake de natuurwetgeving.

4 Resultaten

In [paragraaf 4.1](#) wordt allereerst een gebiedsbeschrijving van het plangebied gegeven. Vervolgens wordt in [paragraaf 4.2](#) in gegaan op de resultaten van de in het gebied aanwezige of verwachte beschermde soorten (uiteenzetting van de resultaten van de bureaustudie en het terreinbezoek), waarna in [paragraaf 4.3](#) de ligging van gebieden beschermd in het kader van de Wet natuurbescherming en het NNN in de omgeving van het plangebied aangegeven wordt.

4.1 Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied bestaat voor het merendeel uit een gesloten bosgebied. Het bos wordt onderbroken door een langgerekte weide – grasstrook in het zuiden en door enkele geasfalteerde wandelpaden. Het bos is een middeloud bos met bomen in alle leeftijden, variërend van volgroeide bomen van circa 60 jaar oud tot zaailingen van deze volgroeide bomen. Onder de oudste bomen bevinden zich ook populieren die deels in de aftakelingsfase verkeren. De toonaangevende boomsoorten zijn voornamelijk loofboomsoorten zoals gewone esdoorn, inlandse eik, populier (abelen, espen), Robinia en iep, en naaldboomsoorten Oostenrijkse den en een enkele taxus.



Figuur 4.1 Bos met grasstrook en verharde paden.



Figuur 4.2 Gevarieerd bos met oude bomen, onderbegroeiing, en informele wandelpadjes.



Figuur 4.3 Populieren in aftakelingsfase.

De natuurwaarden van het bosgebied zijn gelegen in de gevarieerde bosbegroeiing met een grote variatie aan boom- en struiksoorten en onderbegroeiing. Als gevolg van lokaal aftakelende oude bomen, voornamelijk populieren, ontstaat een toenemende paddenstoelenflora op de ondergrond. De omringende verharde verkeerswegen zorgen voor een ecologisch geïsoleerde ligging.

4.2 Beschermde soorten

4.2.1 Resultaten bureauonderzoek

Uit de recente verspreidingsinformatie blijkt dat in of nabij het plangebied in het verleden diverse beschermde soorten zijn waargenomen (binnen een straal van 2,5 kilometer). Dit betreft de beschermde soorten genoemd in Habitatrichtlijn (bijlage IV onderdeel a en b) en de niet-vrijgestelde 'andere soorten' uit bijlage I (onderdeel a en b) van de Wet natuurbescherming. De soorten zijn weergegeven in Tabel 4.1.

Tabel 4.1. Overzicht waargenomen beschermde soorten (Habitatrichtlijn (HR), lijsten A en B behorende bij artikel 3.10) en vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest aangegeven met een 'X', in de directe omgeving van het plangebied (2,5 kilometer, NDFF, 2012-2017). Deze informatie is (deels) afkomstig uit de NDFF en mag niet zonder toestemming van BIJ12 worden verstrekt aan derden of op enige andere wijze openbaar gemaakt worden.

Soortgroep	Soort	HR	A/B
Vogels met een jaarrond beschermd nest*	Boomvalk		
	Buizerd		
	Gierzwaluw		
	Havik		
	Huismus		
	Ransuil		
	Sperwer		
Zoogdieren	waterspitsmuis		X
	eekhoorn		X
	Verschillende vleermuizen:		
	baardvleermuis, bosvleermuis,	X	
	franjestaat, gewone	X	
	dwergvleermuis, ruige	X	
	dwergvleermuis, gewone	X	
	grootoorvleermuis, laatvlieger,	X	
	meervleermuis, rosse vleermuis,	X	
	tweekleurige vleermuis,	X	
	watervleermuis.	X	
Reptielen	Geen waarnemingen		
Amfibieën	Boomkikker	X	
	Rugstreeppad	X	
Insecten - Dagvlinders	Geen waarnemingen		
Insecten - Kevers	Geen waarnemingen		
Insecten - Libellen	Geen waarnemingen		
Planten	Geen waarnemingen van beschermde soorten		
	Overige waarnemingen van niet in Wnb beschermde soorten: plantensoorten: daslook, gele helmbloem, grote keverorchis, kruisbladgentiaan,		

	moeraswespenorchis, vleeskleurige orchis, parnassia, prachtklokje, ruig klokje, rietorchis, steenbreekvaren, tongvaren, veldsalie		
--	---	--	--

*Categorie 5: de afweging of er sprake is van een jaarrond beschermd uit categorie 5 wordt gemaakt bij de beschrijving van de resultaten van het terreinbezoek (paragraaf 4.2.2).

Op basis van de verspreidingsgegevens van een soort, in combinatie met kennis van de terreingeschiktheid voor deze soorten, is vervolgens nagegaan of het plangebied een functie vervult voor (onder andere) deze soorten en of effecten aan de orde zijn. De bevindingen worden in paragraaf 4.2.2 uiteengezet.

4.2.2 Resultaten terreinbezoek - ecologische bevindingen

Op basis van het bureauonderzoek en het terreinbezoek wordt per soortgroep ingegaan op de eventuele (kans op) aanwezigheid van beschermde soorten in het plangebied.

Op 3 september en 17 november 2015 is, bij bewolkt weer met buien en circa 17 °C (3/9) resp. regenachtig weer, circa 12 °C (17/11), een een tweetal terreinbezoeken aan het plangebied afgelegd door een deskundig ecooloog van de Antea Group. Naast directe waarnemingen kan aan de hand van de aangetroffen biotopen een beeld worden geschetst van de aanwezige beschermde soorten. Het terreinbezoek van 3 september betrof een eerste oriëntatie op het gebied en de aanwezige natuurwaarden; het terreinbezoek van 17 november was gericht op het zoeken naar jaarrond beschermde nesten en verblijfplaatsen in bomen, die bij het eerste veldbezoek op 3 september in verband met dicht bladerdek moeilijk zichtbaar waren.

Vogels

Soorten met jaarrond beschermd nest (categorie 1 t/m 4)

Van een aantal vogelsoorten is het nest jaarrond beschermd, namelijk van die soorten die jaarlijks terugkeren op hetzelfde nest. Het gaat daarbij om soorten die hun nest het hele jaar door gebruiken (bijvoorbeeld de steenuil), koloniebroeders (roeken, gierzwaluw), soorten die bebouwing nodig hebben (bijvoorbeeld huismus) en soorten die nauwelijks in staat zijn zelf een nieuw nest te bouwen (bijvoorbeeld buizerd, sperwer).

Of sprake is van dergelijke soorten met een jaarrond beschermd nest kon tijdens het eenmalige terreinbezoek niet worden vastgesteld. Er zijn geen soorten waargenomen (op zicht of gehoor) van de soorten die onder genoemde vogelsoorten vallen, ook niet van jonge roofvogels die in deze tijd van het jaar veelvuldig van zich laten horen. Hun aanwezigheid kan echter niet worden uitgesloten. Een inspectie van de aanwezige oude bomen op de aanwezigheid van grote nesten (horsten) die kunnen duiden op broedende roofvogels, kan worden uitgevoerd in de winterperiode waarin een dicht bladerdek het doorzicht naar de boomkroon niet belemmert. Daarnaast is een inventarisatie in het broedseizoen de meest geschikte actie om de aan- en afwezigheid van soorten vast te stellen.

Zoals eerder aangegeven is er een aantal vogelsoorten waarvan de broedplaatsen jaarrond beschermd zijn en waarbij verwijdering of aantasting van de vaste rust- en verblijfplaats altijd ontheffing moet worden aangevraagd. Dit zijn de zogenoemde categorie 1 tot en met 4-vogelsoorten (zie bijlage 1). Zoals eerder aangegeven kan de aanwezigheid van deze vogelsoorten zonder nadere inspectie in de winter niet worden uitgesloten.

Aanvullende inspectie op 17 november 2015.

In het plangebied is een aantal nesten aangetroffen die mogelijk jaarrond beschermd zijn. Een voorbeeld van een dergelijk nest is weergegeven in figuur 4.4. Het betreft hier waarschijnlijk een nest van de buizerd. De locaties van de mogelijke jaarrond beschermde nesten zijn weergegeven in figuur 4.8. Een beschrijving van de aangetroffen nesten, met de mogelijke soorten waar het

nest van is, is weergegeven in tabel 4.2. In het broedseizoen kan worden vastgesteld of de nesten worden gebruikt en welke soorten het betreft. Op basis hier van kan worden vastgesteld of het gaat om een jaarrond beschermd nest.



Figuur 4.4 Mogelijk jaarrond beschermd nest (locatie 4).

Soorten met mogelijk een jaarrond beschermd nest (categorie 5)

Naast de soorten met een jaarrond beschermd nest die zijn genoemd in categorie 1 tot en met 4, zijn er categorie 5-vogelsoorten, waarvan de nesten alleen jaarrond zijn beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen. Het betreft soorten als onder andere boomklever, boomkruiper, bosuil, grote bonte specht, groene specht, koolmees, pimpelmees. Deze soorten worden in het bosgebied bij Madurodam wel verwacht, en zijn deels ook waargenomen. Gezien de aard van de parkachtige omgeving van het bosgebied Madurodam, is het voor deze soorten aannemelijk dat deze omliggende bosachtige parken gelijkwaardig leefgebied vormen waar deze soorten ook voorkomen, en nest- en foerageergebied hebben. Een eventueel beperkt ruimtebeslag in het bosgebied bij Madurodam moet dan ook in de context worden gezien dat het niet de enige en unieke locatie is waar deze soorten hun leefgebied hebben.

Van daaruit wordt geconcludeerd dat er zijn geen categorie 5 soorten te verwachten die zeldzaam zijn in de omgeving of onvoldoende nestgelegenheden hebben in de omgeving. Derhalve zijn er geen zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden die jaarronde bescherming rechtvaardigen. Een gedetailleerd onderzoek naar de soorten binnen deze categorie in de wijde omgeving wordt dan ook niet noodzakelijk geacht.

Algemene vogelsoorten (artikel 3.1 en 3.5)

Het bosgebied vormt geschikt leefgebied om te dienen als broedgebied voor broedvogels. Deze soorten en hun nesten zijn in het broedseizoen beschermd. Deze bescherming is aan de orde op het moment dat het planvoornemen in uitgewerkte vorm de realisatiefase bereikt. De voorwaarden uit de bescherming van algemene vogelsoorten kunnen zonder probleem worden ingepast in de realisatiefase in de vorm van een ecologisch werkprotocol. In het kader van het voorliggende onderzoek leidt de realisatiefase niet tot beperkingen.

Zoogdieren

Vleermuizen

Het bosgebied en de randen vormen potentieel geschikt foerageergebied voor vleermuizen. De aanwezige oude bomen en aftakelende bomen en gebroken stammen vormen in potentie geschikte verblijfplaatsen voor vleermuizen. Deze geschiktheid lijkt vooralsnog beperkt tot incidentele zomerslaapplaatsen en balt- en paarplaatsen, gezien het ontbreken van oude holten in bomen die als kraamverblijf zouden kunnen fungeren.

Volledig uitsluitel over de geschiktheid van holten als verblijfplaats voor vleermuizen kon nog niet worden gemaakt, gezien het dichte bladerdek van de veelvuldig aanwezige onderbegroeiing van jonge bomen (gewone esdoorn) en struiken (meidoorn e.a.).

De mogelijke gevolgen van het voornemen voor deze soorten wordt in Hoofdstuk 5 beschreven.

Aanvullende inspectie op 17 november 2015.

In het plangebied zijn diverse bomen aanwezig die mogelijk kunnen dienen als verblijfplaats voor vleermuizen. Het gaat dan om oude bomen met spechtengaten of scheuren. Een voorbeeld is weergegeven in figuur 4.5. De holtes zijn redelijk beperkt qua omvang waardoor de functie van de verblijven waarschijnlijk beperkt blijft tot zomerverblijf, of paarverblijf. In figuur 4.8 is een overzicht weergegeven waar mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn.



Figuur 4.5 Mogelijke verblijfplaats vleermuizen (locatie 6).

Naast de aanwezigheid van verblijfplaatsen is het plangebied ook geschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Door middel van vleermuisonderzoek kan de functionaliteit van de verblijfplaatsen en het functioneren van het bosgebied als foerageergebied worden vastgesteld.

Overige (land)zoogdieren

Het onderzoeksgebied vormt geschikt leefgebied voor grondgebonden zoogdieren. Tijdens het veldbezoek zijn geen waarnemingen gedaan van zoogdieren. De aanwezige beplanting levert voldoende voedsel- en schuilmogelijkheden voor diverse grondgebonden zoogdieren als muizen en spitsmuizen, mollen en dergelijke. Daarnaast kunnen ook boombewonende soorten als de eekhoorn voorkomen, aangezien de aanwezigheid van zowel loof- als naaldbomen zorgt voor een geschikt biotoop.

Aanvullende inspectie op 17 november 2015.

In het plangebied zijn twee nesten aangetroffen die mogelijk van eekhoorns zijn. De locaties van de nesten zijn weergegeven in figuur 48. In figuur 4.6 is een van de nesten weergegeven.



Figuur 4.6 Mogelijk jaarrond beschermd nest van de eekhoorn (locatie 1).

Reptielen

Het onderzoeksgebied lijkt door zijn dichte bosvegetatie weinig tot niet geschikt voor reptielensoorten, welke doorgaans voldoende ruimte moeten hebben voor bezonning.

Amfibieën

In de regio (5x5 km) zijn de boomkikker en rugstreeppad aangetroffen. Het bosgebied is in potentie geschikt als landbiotoop voor amfibieën. Aangezien het bos echter rondom door wegen is afgesneden van vijvers, die als voortplantingswater zouden kunnen fungeren, is de kans gering dat het bos op dit moment een functie heeft als landbiotoop voor amfibieën.

Vissen

In het bosgebied zijn geen waterpartijen aanwezig. De aanwezigheid van vissen is daarmee uitgesloten.

Vlinders, Libellen en overige soortgroepen

Het bosgebied, en met name de randen, zijn geschikt leefgebied voor vlinders, libellen en andere geleedpotigen. De voorgestelde uitbreiding van het park laat de randen van het bos vrijwel volledig in takt. Vanuit het gegeven dat er geen waarnemingen bekend zijn van beschermde soorten en de locatie van de ingreep, wordt de kans op aanwezigheid en effecten op beschermde soorten binnen de genoemde groepen, gering. Er is geen aanleiding om naar genoemde soortgroep nader onderzoek uit te voeren.

Negatieve effecten op vlinders, libellen en overige soortgroepen worden uitgesloten.

Flora

Het bosgebied herbergt een kruidenbegroeiing van bosplantensoorten. Tijdens de inventarisatie zijn soorten als knikkend nagelkruid, robertskruid, klein springzaad, heksenkruid aangetroffen naast zeer algemene soorten als zevenblad, braam, brandnetel, kleine klis, aalbes. Geen van deze soorten zijn streng beschermd in de Wet natuurbescherming. In de NDFF en de monumentale bomenlijst van de gemeente Den Haag zijn binnen het plangebied geen standplaatsen bekend van zwaarder beschermde plantensoorten en of monumentale bomen (zie Figuur 4.7). Mogelijk komen beschermde soorten uit de Wet natuurbescherming voor, die volgens de voorschriften uit de Gedragscode zorgvuldig moeten worden behandeld. Voor soorten die niet in de Flora- en faunawet maar wel in Wet natuurbescherming zijn opgenomen, mogen de 'oude' Gedragscodes niet worden toegepast. Inventarisatie van deze soorten is gewenst om voorafgaand of tijdens de realisatiefase, om te kunnen bepalen hoe deze soorten overeenkomstig dan geldende Gedragscodes moeten worden behandeld.



Figuur 4.7 Kaart monumentale bomen in Den Haag met het plangebied (rood omrand). Groen: monumentale boom openbaar. Roze: monumentale boom particulier.

4.2.3 Samenvatting beschermde soorten

Overzicht resultaten veldbezoek 17 november 2015

In tabel 4.2 en figuur 4.8 is een overzicht weergegeven van mogelijke jaarrond beschermde nesten, mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen en mogelijke verblijfplaatsen van eekhoorn in het bosgebied.

Tabel 4.2 Overzicht locaties nesten en holtes en de waarschijnlijke gebruiker van deze locaties.

Locatie- nummer in figuur 4.8	Wat	Omschrijving	Waarschijnlijke soort	Mogelijke soort(en)
1	Nest in taxus	Nest. Relatief groot. In zeer goede staat, dus recentelijk gebruikt	Eekhoorn (Tabel 2-soort)	Sperwer, ransuil
2	Nest in taxus	Nest is in goede staat.	Eekhoorn (Tabel 2-soort)	Sperwer
3	Boom vol met klimop. Aanwezigheid nest niet uit te sluiten (geen foto)			
4	Nest	Groot nest. In zeer goede staat, dus recentelijk gebruikt	Buizerd	Ooievaar
5	Populier met holtes		Mogelijk in gebruik door vleermuizen	
6	Twee dode bomen met holtes.		Mogelijk in gebruik door vleermuizen	
7	Oude beuk met holtes.		Mogelijk in gebruik door vleermuizen	
8	Bomen vol met klimop. Aanwezigheid nest niet uit te sluiten (geen foto)			
9	Acacia met holtes.		Mogelijk in gebruik door vleermuizen	
10	Nest	Nest. In redelijke staat.		Buizerd
11	Nestkast	Kast met nestmateriaal dat uit de ingang steekt.	Holenduif, eventueel houtduif	Bosuil



Figuur 4.8 Overzicht waarnemingen terreinbezoek 17-11-2015.

Samenvattend is uit het terreinbezoek gebleken dat de soorten weergegeven in Tabel 4.2 en die een beschermde status hebben in de Wet natuurbescherming mogelijk voor kunnen komen in het plangebied. In hoofdstuk 5 wordt nader op deze soorten in gegaan.

Tabel 4.3 Mogelijk aanwezige beschermde soorten in het plangebied.

Soortgroep	Soort	Beschermings-regime	Aanwezigheid	Toelichting
Vogels	<i>Soort met jaarrond beschermd nest</i>	<i>Artikel 3.1 / Artikel 3.5</i>	<i>Nog onduidelijk; nader onderzoek</i>	<i>Potentieel geschikte nesten zijn aangetroffen; daadwerkelijk gebruik kan niet buiten het broedseizoen worden vastgesteld</i>
Vleermuizen	<i>Boombewonende soorten</i>	<i>Artikel 3.5</i>	<i>Nog onduidelijk</i>	<i>Bomen vormen potentieel geschikte verblijfplaatsen</i>
Overige zoogdieren	<i>Eekhoorn</i>	<i>Artikel 3.5 // Artikel 3.10</i>	<i>Mogelijk</i>	<i>Een bolvormig nest in naaldboom lijkt potentieel geschikt</i>

4.3 Beschermde gebieden

Natura 2000-gebieden

De gemeente Den Haag wordt aan de noordzijde en zuidwestzijde begrensd door respectievelijk Natura 2000-gebieden Meijndel – Berkheide en Westduinpark – Wapendal (zie Figuur 4). De afstand naar de beide Natura 2000-gebieden bedraagt respectievelijk 1.250 meter en 2.350 meter.



Figuur 4.9 Ligging Natura 2000-gebieden ten opzichte van planlocatie (rode ster).

Natuurnetwerk Nederland

Het bosgebied bij Madurodam maakt geen deel uit van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). De ligging van het park Madurodam ten opzichte van het Natuurnetwerk Nederland in Zuid-Holland in de omgeving van Den Haag is weergegeven in Figuur 4.10. De afstand tot het dichtstbij gelegen NNN-gebied, Landgoed Sorghvliet, bedraagt 800 meter.

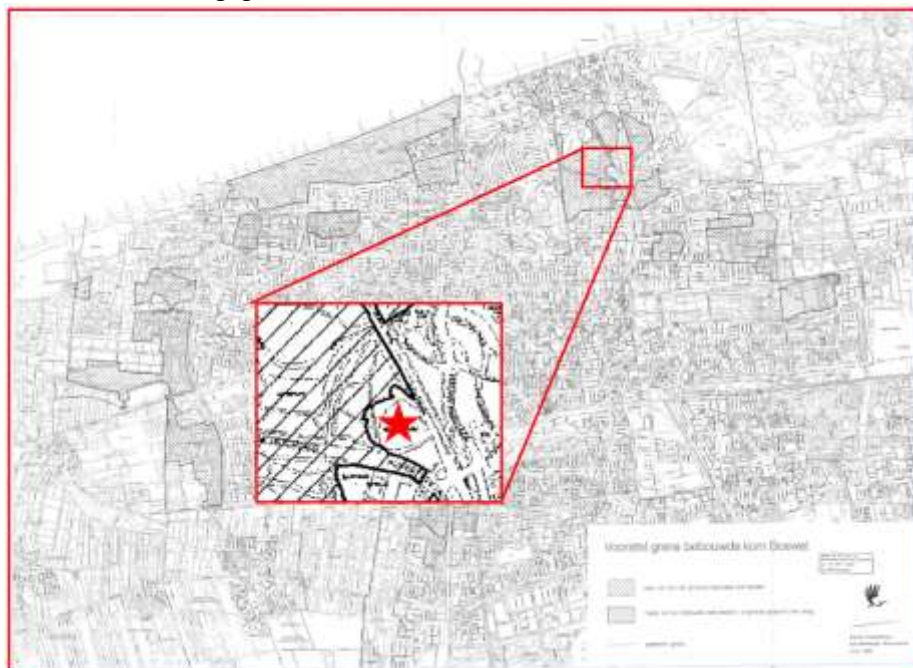


Figuur 4.10 Ligging Natuurnetwerk Nederland ten opzichte van planlocatie (rode ster)(Bron: Natuurbeheerplan Zuid-Holland).

Houtopstanden

Het bosgebied grenzend aan het park Madurodam is door de gemeente Den Haag begrensd als liggend buiten de Grens Bebouwde Kom Boswet. Als gevolg van deze begrenzing viel de beplanting tot 1-1-2017 onder de werking van de Boswet. Na die datum valt de beplanting onder de werking van de Wet natuurbescherming en de bijbehorende provinciale Verordening Uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

De ligging van het bos bij Madurodam op de kaart Bebouwde kom Boswet is in onderstaande kaartuitsnede weergegeven.

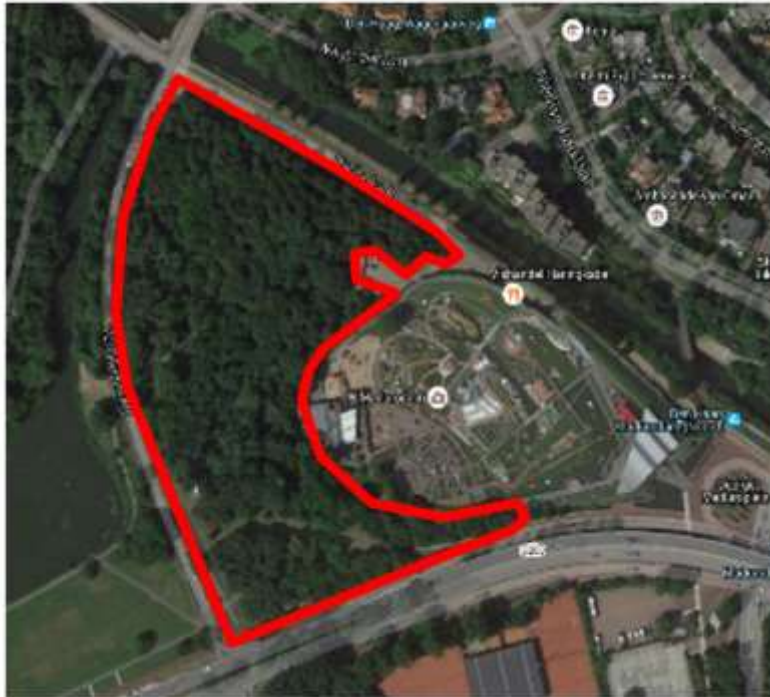


Figuur 4.1 Ligging bosgebied Madurodam ten opzichte van grens Bebouwde kom Boswet (bron: Gemeente Den Haag, 19-02-1998). Rode ster: Locatie Park Madurodam

5 Toetsing

5.1 Planvoornemen

Madurodam B.V. is voornemens het bestaande park uit te breiden in de richting van het westelijk aangrenzende bosgebied. De exacte omvang en ligging van het voornemen was ten tijde van de toetsing nog niet bekend; het onderzoek is gericht op verkenning van eventuele belemmeringen voor het voornemen in het bosgebied. Het zoekgebied is ruim begrensd, zoals aangegeven in figuur 5.1.



Figuur 5.1 Onderzoeksbosgebied als zoekgebied voor de voorgenomen uitbreiding.

Het projectvoornemen bestaat om in het bestaande bos elementen toe te voegen. In grote lijnen betekent dit in de praktijk dat delen van het bosgebied, naar verwachting (in 2015-2016) circa 30%, zullen worden gebruikt voor bebouwing. Madurodam heeft hierbij aangegeven dat men deze bebouwing zoveel mogelijk wil laten integreren in de (natuurlijke) omgeving. Het bestaande landschap vormt een integraal onderdeel van het nieuwe parkconcept. Het park Madurodam heeft aangegeven dat het niet de bedoeling is om de buitenrand van het bosgebied te beroeren. De exacte uitvoering is nog niet vastgesteld, maar zal mede afhankelijk van het natuurwaarden onderzoek worden vormgegeven.

5.2 Effectbepaling plan

Ten tijde van het onderzoek waren voor het planvoornemen nog geen concrete locatie en omvang bekend. Het onderzoek was daarom gericht op het verkennen van natuurwaarden die vanuit de wettelijke bescherming mogelijke een belemmering zouden kunnen opleveren voor het voornemen.

5.2.1 Beschermde soorten

Uit de eerste verkenning in 2015 is naar voren gekomen dat op het gebied van soortenbescherming mogelijk beschermde waarden aanwezig zijn die van invloed kunnen zijn op

de locatiekeuze voor het planvoornemen. De locaties zijn weergegeven in tabel 4.2 in par. 4.2.3. Uitsluitel over deze belemmeringen kan slechts worden gegeven door het uitvoeren van soortgericht nader onderzoek binnen het goede seizoen.

Op basis van de potentiële locaties en leefgebieden van beschermde soorten is in 2016 nader onderzoek uitgevoerd naar de volgende soorten en soortgroepen:

- Vleermuizen: verblijfplaatsen, foerageergebied en vliegroutes;
- Vogels met een jaarrond beschermd nest;
- Eekhoorn.

De bevindingen van het onderzoek worden beschreven in hoofdstuk 6.

5.2.2 Effecten op beschermde gebieden

Effecten op Natura 2000-gebieden

Uit de bureaustudie blijkt dat op een afstand van 1.250 meter van het plangebied het Natura 2000-gebied Meijndel – Berkheide ligt (zie figuur 5.2).



Figuur 5.2 Ligging Natura 2000-gebieden ten opzichte van planlocatie (rode ster).

Het Natura 2000-gebied ligt buiten het invloedsgebied van het plan wat betreft verdroging of geluid- en lichtverstoring. Vanwege de afstand, de geringe omvang van de ontwikkeling in het plangebied en daardoor de afscherming worden geen effecten op soorten, habitats van soorten of habitattypen in het Natura 2000-gebied verwacht. Er is geen effect op het meest nabijgelegen Natura 2000-gebied en daarom is er geen aanleiding om te verwachten dat er op Natura 2000-gebieden op grotere afstand nog effecten zullen optreden. Een vervolgonderzoek vanuit de Wet natuurbescherming is niet aan de orde. De gebiedsbescherming uit de Wet natuurbescherming staat de uitvoering van het plan niet in de weg.

Voor het potentiële effecten van de gevolgen van verzuring en vermesting als gevolg van stikstofdepositie, wordt in het kader van het bestemmingsplan en de m.e.r.-beoordeling uitsluitel gegeven. Effecten van stikstofdepositie moeten worden onderzocht in verband met mogelijke veranderingen in bezoekersaantallen en de bijbehorende verkeersbewegingen naar het park Madurodam.

Effecten op het Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De afstand tot het dichtstbij gelegen NNN-gebied, Landgoed Sorghvliet, bedraagt 800 meter.



Figuur 5.3 Ligging Natuurnetwerk Nederland ten opzichte van planlocatie (rode ster) (Bron: Natuurbeheerplan Zuid-Holland).

Voor de effectbepaling op NNN-gebied is bij directe of indirecte aantasting van omvang of kwaliteit van het NNN sprake van vervolgstappen, waaronder compensatie.

Het planvoornemen rond het park Madurodam is niet gelegen in of direct grenzend aan NNN in de provincie Zuid-Holland. Het dichtstbij gelegen NNN-gebied, Landgoed Sorghvliet, ligt op een afstand van circa 800 meter van het park Madurodam. Er is van directe aantasting van de NNN dan ook geen sprake. Op deze afstand kunnen negatieve effecten op de natuurlijke waarden van het NNN-gebied worden uitgesloten.

De ontwikkeling in het plangebied heeft geen effect op de directe omgeving van het plangebied. Vanuit dit oogpunt zijn er voor NNN geen belemmeringen. Het NNN-beleid staat de uitvoering van het plan niet in de weg.

Effecten op beschermde houtopstanden

Het bosgebied nabij het park Madurodam valt onder de werking van de provinciale Verordening Uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland. Deze bescherming betekent dat de bepalingen met betrekking tot melding en herplantplicht van toepassing zijn. Voor herplant geldt dat deze in oppervlakte tenminste gelijk moet zijn aan de te kappen houtopstand, en moet kunnen uitgroeien tot een volwaardige en duurzame houtopstand; zie verder artikel 7.2 en 7.3 van de genoemde provinciale Verordening.

6 Vervolgonderzoek

6.1 Inleiding

De ecologische verkenning van het zoekgebied voor uitbreiding van het park Madurodam in 2015 heeft, zoals beschreven in de voorgaande hoofdstukken 4 en 5, opgeleverd dat in het bos locaties in de vorm van bomen aanwezig zijn met nesten en dood hout die mogelijk een verblijfplaats bieden aan beschermde soorten zoals roofvogels, vleermuizen en de eekhoorn. Het daadwerkelijke gebruik van die verblijfplaatsen kon in 2015 niet worden vastgesteld. Inzicht in daadwerkelijk gebruik, inclusief de soorten die het betreft, is vereist om met zekerheid negatieve effecten te kunnen uitsluiten, dan wel tijdig de procedures te starten om beschermde waarden te kunnen verplaatsen of te compenseren.

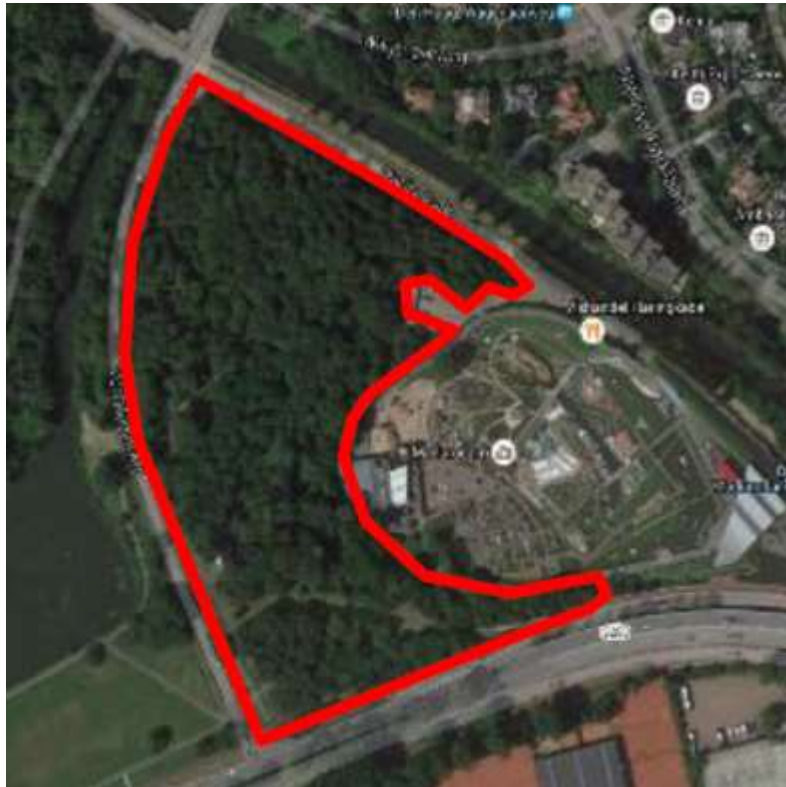
Naast de genoemde verblijfplaatsen kunnen delen van het bosgebied worden gebruikt als foerageergebied in samenhang met de verblijfplaatsen. Ook hiervoor geldt dat inzicht in daadwerkelijk gebruik gewenst is voor een juiste beoordeling van effecten en mogelijkheden om daarop te anticiperen.

Om deze reden is geadviseerd om een nader onderzoek uit te voeren naar de functionaliteit van het bosgebied (=plangebied) voor vleermuizen, uilen en roofvogels en de eekhoorn. In voorliggende rapportage zijn de resultaten van het nader onderzoek beschreven.

6.2 Huidige situatie

De voorgenomen uitbreiding vindt plaats in de gemeente Den Haag in het bosgebied ten westen van het huidige Park Madurodam. Het onderzoeksgebied betreft het bosgebied voor de voorgenomen ontwikkeling, welke nog in 2015 – 2016 niet concreet is ingevuld en begrensd. In Figuur 6.1 is de begrenzing van het plangebied weergegeven.

Het onderzoeksgebied is naast het park Madurodam in het oosten, begrensd door de Ver-Huëllweg in het westen, de S200 in het zuiden en de Haringkade in het noorden. Het bosgebied is strak begrensd door wegen voor gemotoriseerd verkeer. Buiten deze wegen ligt een parkachtige omgeving van de Scheveningse bosjes, Nieuwe Scheveningse bosjes, Hubertuspark en het Westbroekpark met bomen, bossen en waterpartijen. Het bosgebied is in eigendom bij de gemeente Den Haag.



Figuur 6.1. Luchtfoto van het zoek-/plangebied (rood omlijnd) (Globespotter, 2015).

6.3 Projectvoornemen

Het projectvoornemen betreft het toevoegen van nieuwe 'elementen' in het bestaande bos. In grote lijnen betekent dit in de praktijk dat delen van het bosgebied, naar verwachting (in 2015-2016) circa 30%, zullen worden gebruikt voor bebouwing. Madurodam B.V. heeft hierbij aangegeven dat men deze bebouwing zoveel mogelijk wil laten integreren in de (natuurlijke) omgeving. Het bestaande landschap vormt een integraal onderdeel van het nieuwe parkconcept. Madurodam B.V. heeft tevens aangegeven dat het niet de bedoeling is om de buitenrand van het bosgebied te beroeren.

De exacte uitvoering is begin 2016 nog niet vastgesteld, maar zal mede afhankelijk van het natuurwaardenonderzoek worden vormgegeven.

6.4 Methodiek vervolgonderzoek

Het vervolgonderzoek wordt gericht op de volgende soorten en doortgroepen:

- Vleermuizen;
- Vogels met jaarrond beschermd nest (uilen en roofvogels);
- Eekhoorn.

Allereerst zal de werkwijze voor het vleermuisonderzoek besproken worden ([paragraaf 6.4.1](#)) waarna het uilen- en roofvogelonderzoek aan bod komt (in [paragraaf 6.4.2](#)). In [paragraaf 6.4.3](#) is de werkwijze omtrent de eekhoorn uiteengezet. In [paragraaf 6.4.4](#) is een overzicht gegeven van het doel van de verschillende veldbezoeken, de onderzoeksdata en de bijbehorende weersomstandigheden.

6.4.1 Werkwijze vleermuizenonderzoek

Tijdens het onderzoek is gewerkt volgens de richtlijnen voor het inventariseren van vleermuizen, die zijn opgesteld door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus; 'Protocol voor vleermuisinventarisaties' maart 2013.

De vleermuisdetector is bij het vleermuisonderzoek een onmisbaar apparaat. Met dit apparaat worden de ultrasone geluiden van vleermuizen hoorbaar gemaakt. Door verschillen in klank, ritme en andere kenmerken is het mogelijk de verschillende soorten te onderscheiden en de aard van gedrag te bepalen. Er is steeds met twee detectors gewerkt, een Petterson D200 en een Petterson D240x. De D200 was daarbij afgesteld tussen de 20 en 25 kHz en de D240x tussen de 40 en 45 kHz. Op die manier kunnen alle vleermuissoorten, waarvan het voorkomen in Nederland bekend is, worden ontvangen. Met de Petterson D240x detector kunnen tijdens het veldwerk opname worden gemaakt die achteraf geanalyseerd kunnen worden met behulp van het programma Batsound. Vooral voor de soorten van het geslacht *Myotis* is dit noodzakelijk om tot een zekere determinatie te komen.

Een van de avondbezoeken is vooraf gegaan door een zoektocht bij daglicht naar sporen die op het voorkomen van vleermuizen duiden (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en vetsporen). Daarbij zijn ook holten, spleten en scheuren die geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen doorzocht.

Het weer is van invloed op de activiteiten van vleermuizen en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, langdurige regenval, dichte mist en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Tijdens dergelijke weersomstandigheden is niet gewerkt (zie Tabel 2.1).

Gedurende de veldbezoeken werd het onderzoeksgebied te voet doorkruist, zodanig dat een gebiedsdekkende inventarisatie werd verkregen.

Overzicht veldbezoeken

Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid (met tussenpozen) over het actieve seizoen van vleermuizen uit te voeren. Om deze reden is in 2016 verspreid onderzoek uitgevoerd in de periode van maart tot en met september. Hieronder worden de meest belangrijke functies in het leefgebied en de bijbehorende perioden uiteengezet.

Zomer- en kraamverblijven van vleermuizen

In de periode 15 mei – 30 juli 2016 heeft onderzoek naar de aanwezigheid van zomer- en kraamverblijven plaatsgevonden (zie Tabel 2.1). Hierbij zijn vier ronden uitgevoerd waarvan twee ronden na zonsondergang plaatsvond en twee ronden die in de vroege ochtend tot zonsopkomst plaatsvonden.

Paarverblijven en zwermplaatsen van vleermuizen

In de periode 15 augustus – 30 september 2016 heeft onderzoek plaatsgevonden naar de aanwezigheid van paarverblijven en zwermplaatsen van vleermuizen. Hierbij zijn twee bezoeken uitgevoerd na zonsondergang (zie Tabel 2.1).

Vliegroutes en foerageergebied

Het inventariseren van vliegroutes en foerageergebied heeft simultaan met het onderzoek naar andere verblijfplaatsen plaatsgevonden. Vliegroutes en foerageergebieden zijn (indien aanwezig) op kaart ingetekend. Voor een volledig beeld zijn hierbij zowel ochtendronden als avondronden uitgevoerd.

Winterverblijven

Winterverblijven van vleermuizen zijn op basis van zwermgedrag in de periode 1 augustus – 15 september simultaan met de rondes naar verblijven geïnventariseerd.

In het kader op de volgende pagina worden de definities gegeven van de belangrijke functies die een gebied kan hebben voor vleermuizen. De veldbezoeken zijn gericht op het al dan niet vaststellen van deze functies in het plangebied. In tabel (zie Tabel 2.1) zijn de weersomstandigheden tijdens de veldbezoeken weergegeven.

6.4.2 Werkwijze uilen- en roofvogelonderzoek

In het voorjaar (april-mei) van 2016 is, middels drie bezoeken, gezocht naar uilen en overige roofvogels binnen het plangebied. De inventarisatie heeft plaatsgevonden conform de methode zoals deze zijn omschreven in het boek “Vogelinventarisatie” uitgegeven door Pudoc Wageningen, de Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek Nederland.

6.4.3 Werkwijze eekhoornonderzoek

Het onderzoek naar de eekhoorn heeft plaatsgevonden simultaan aan de overige veldbezoeken. Tijdens de bezoeken is gelet op de eekhoorn en is gericht gezocht naar eekhoornnesten en sporen.

6.4.4 Samenvattend overzicht veldbezoeken

In onderstaande tabel (zie Tabel 2.1) is een overzicht gegeven van de onderzoeksdata en omstandigheden tijdens het onderzoek naar vleermuizen, uilen en de eekhoorn.

Tabel 2.1. Overzicht tijdstip en omstandigheden veldbezoeken vleermuizen (VM), uilen en roofvogels (uil/roof) en de eekhoorn (EK) in Madurodam.

Datum	Tijd	Gemiddelde temperatuur	Wind	Neerslag	Bewolking	Soortgroep
08-4-2016	07.30-08.30	8°C	stil	geen	100%	uil/roof, EK
05-5-2016	07.30-08.30	10°C	stil	geen	geen	uil/roof, EK
27-5-2016	21.30-01.00	15°C	NO-1	geen	80%	uil/roof, VM, EK
07-6-2016	03.30-05.20	13°C	stil	geen	50%	VM, EK
11-7-2016	22.00-01.00	20°C	WZW-1	geen	90%	VM, EK
27-7-2016	03.30-05.30	16°C	ZW-1	geen	60%	VM, EK
20-8-2016	21.30-24.00	15°C	stil	geen	10%	VM, EK
22-9-2016	21.00-23.15	16°C	stil	geen	20%	VM, EK

Verblijfplaatsen/zwermgedrag

Vleermuizen gebruiken gedurende het jaar meerdere typen voortplantingsplaatsen en vaste rust- en verblijfplaatsen. Dit zijn zomerverblijfplaatsen, winterverblijfplaatsen, kraamverblijfplaatsen en paarverblijfplaatsen.

Het zwermgedrag is gedrag dat veel vleermuissoorten vertonen voordat zij een verblijfplaats binnenvliegen en dat zich kenmerkt door het herhaaldelijk naderen (aanvliegen) van de toegang van de verblijfplaats zonder deze definitief te betreden.

Een zwermlocatie is een locatie waar dieren in herfst of voorjaar zwermen (vaak bij of in winterverblijfplaatsen).

Foerageergebied

Gebied waarbinnen een soort foerageert. Een foerageergebied is van essentieel belang voor het functioneren van de verblijfplaats wanneer er geen alternatieve foerageergebieden zijn om de eventuele aantasting ervan op te vangen.

Vliegroutes

Vaste route vanaf een verblijfplaats naar een foerageergebied, waarvan minimaal 5% van de in de verblijfplaats aanwezige individuen gebruik maakt. Een vliegroute is essentieel wanneer er geen goede alternatieve vliegroute is om vanuit de verblijfplaats het betreffende foerageergebied te bereiken dan wel dat er wel een alternatieve vliegroute is, maar het gebruik hiervan kost vergeleken met de originele vliegroute teveel energie (te ver omvliegen of te onbeschut).

Paarterritoria

Territorium waarbinnen een mannelijke vleermuis baltst en deze verdedigt tegen andere mannetjes. Binnen een paarterritorium ligt de paarverblijfplaats.

Baltsroep

Sociaal geluid (roep) dat mannelijke vleermuizen gedurende de paartijd produceren met de functie om vrouwtjes te lokken en andere mannetjes af te weren. De baltsroep kan bestaan uit een werfroep en contactroep.

Baltslocatie

Een locatie waar de functie baltsen is en geen paarterritoria of paarverblijfplaatsen worden waargenomen.

6.5 Resultaten

Legenda	
	De vleermuissoort is niet gevoelig voor licht in het jachtgebied en/of op de vliegroute. De vleermuissoort foerageert/migreert ook in lichte plaatsen.
	De vleermuissoort is gevoelig voor licht in het jachtgebied en/of op de vliegroute. De vleermuissoort foerageert/migreert op donkere plaatsen.
	De vleermuissoort heeft een verblijfplaats in bomen.
	De vleermuissoort heeft een verblijfplaats in gebouwen.
A = algemeen, VA = vrij algemeen, Z = zeldzaam, ZZ = zeer zeldzaam.	

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het nader onderzoek uiteengezet. Allereerst wordt in paragraaf 3.1 de resultaten van het vleermuisonderzoek gepresenteerd. In paragraaf 3.2 komen de uilen en roofvogels aan bod en in paragraaf 3.3 wordt ingegaan op het eekhoornonderzoek. Vleermuizen

6.5.1 Achtergrondinformatie vleermuizen

Het onderzochte plangebied bevindt zich in een omgeving waar volgens de meest recente verspreidingsgegevens de in de onderstaande tabel (zie Tabel 3.1) genoemde vleermuissoorten in theorie waargenomen kunnen worden.

In de tabel staat per soort weergegeven hoe ze het landschap gebruiken, waar verblijfplaatsen aangetroffen kunnen worden en de status van voorkomen in Nederland. Daarnaast is met een kruis per soort aangegeven welke potenties het onderzochte plangebied en de nabije omgeving voor de desbetreffende soort heeft.

Tabel 3.1. Schematische weergave van het landschapsgebruik door vleermuizen.

Soort	Foerageergebied	Zomerverblijfplaats	Kraamverblijfplaats	Paarverblijfplaats	Winterverblijfplaats	Licht jachtgebied	Licht vliegroute	Verblijfplaats in bomen	Verblijfplaats in gebouwen	Status
Gewone dwergvleermuis	X	X	X	X	X					A
Kleine dwergvleermuis	X	X	X	X	?					ZZ
Ruige dwergvleermuis	X	-	-	X	X					VA
Rosse vleermuis	X	X	X	X	X					VA
Laatvlieger	X	X	X	?	X					A
Twee kleurige vleermuis	X	X	X	X	X					Z
Gewone grootoorvleerm.	X	X	X	X	X					VA
Watervleermuis	X	X	X	X	X					A
Meervleermuis	X	X	X	?	?					Z
Franjestaart	X	X	X	X	X					Z
Baardvleermuis	X	X	X	-	-					Z

6.5.2 Beschrijving veldbezoeken

Mei 2016

Het avondbezoek in mei was gericht op het vaststellen van foerageergebied, vliegroutes en verblijfplaatsen in en nabij het plangebied.

Tijdens het eerste avondbezoek zijn twaalf foeragerende gewone dwergvleermuizen, acht foeragerende rosse vleermuizen, één foeragerende laatvlieger, vier foeragerende watervleermuizen en twee foeragerende grootoorvleermuizen in en nabij het plangebied waargenomen.

Juni 2016

Het ochtendbezoek in juni was voornamelijk gericht op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en het vaststellen van vliegroutes. Na het ochtendbezoek is gezocht naar sporen (uitwerpselen, prooiresten en dergelijken) die duiden op de aanwezigheid van verblijfplaatsen van vleermuizen.

Tijdens dit eerste ochtendbezoek in juni zijn elf foeragerende gewone dwergvleermuizen, vijf foeragerende rosse vleermuizen en één foeragerende watervleermuis waargenomen. Sporen (uitwerpselen, prooiresten en dergelijken) zijn niet aangetroffen.

Juli 2016

Het avondbezoek in juli was gericht op het vaststellen van foerageergebied, vliegroutes en verblijfplaatsen in en nabij het plangebied.

Tijdens dit tweede avondbezoek zijn zestien foeragerende gewone dwergvleermuizen, zes foeragerende laatvliegers, drie foeragerende grootoorvleermuizen, drie foeragerende meervleermuizen, vier foeragerende watervleermuizen en vijf foeragerende rosse vleermuizen in en nabij het plangebied waargenomen.

Het ochtendbezoek in juli was gericht op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en het vaststellen van vliegroutes. Na het ochtendbezoek is gezocht naar sporen (uitwerpselen, prooiresten en dergelijken) die duiden op de aanwezigheid van verblijfplaatsen van vleermuizen.

Tijdens dit tweede ochtendbezoek zijn tien foeragerende gewone dwergvleermuizen, vijf foeragerende rosse vleermuizen en twee foeragerende laatvliegers waargenomen. Tevens is een groepje van drie zwermende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Sporen (uitwerpselen, prooiresten en dergelijken) zijn niet aangetroffen.

Augustus 2016

Het avondbezoek in augustus was gericht op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes.

Tijdens dit derde avondbezoek zijn in en nabij het plangebied negen foeragerende gewone dwergvleermuizen, vier foeragerende ruige dwergvleermuizen, drie foeragerende rosse vleermuizen, vier foeragerende laatvliegers en twee foeragerende watervleermuizen waargenomen. Baltsende dieren zijn deze avond niet gehoord, wel is zwermgedrag van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Het betrof een groep van minstens tien vleermuizen.

September 2016

Het bezoek in september was gericht op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes.

Tijdens dit vierde avondbezoek zijn in en nabij het plangebied twaalf foeragerende gewone dwergvleermuizen, negen foeragerende ruige dwergvleermuizen en twee foeragerende gewone

grootoorvleermuizen waargenomen. Van de gewone dwergvleermuis zijn tijdens dit veldbezoek twee baltende dieren gehoord. Zwermgedrag is deze avond niet waargenomen.

6.5.3 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen

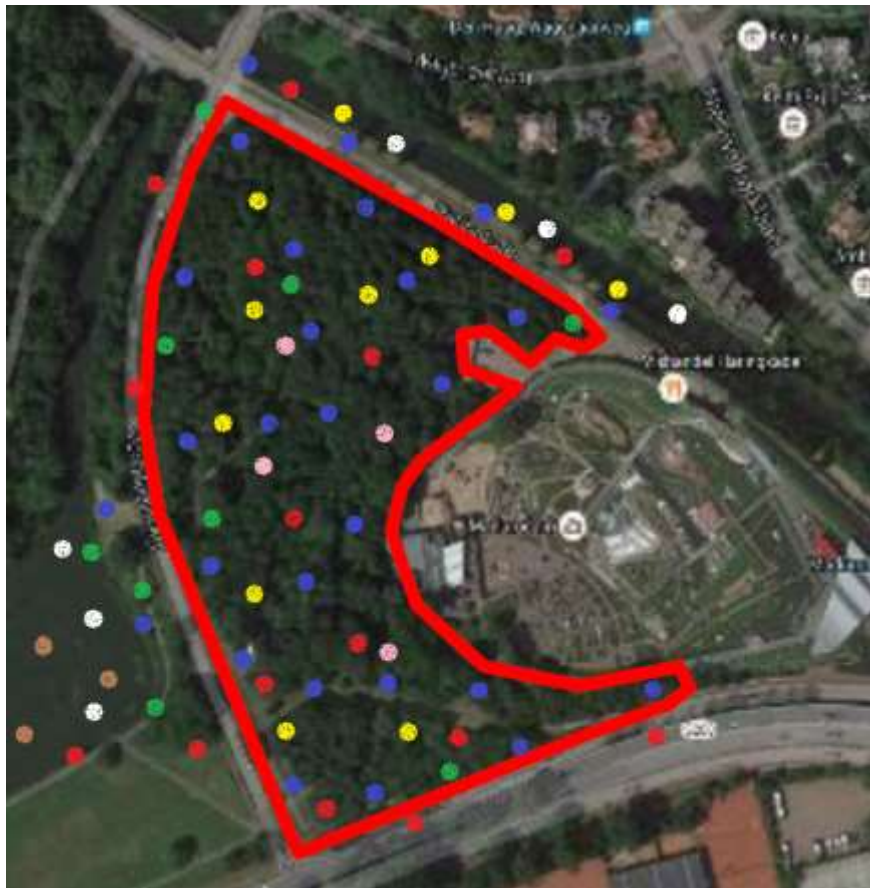
Overzicht waarnemingen

In totaal zijn in het plangebied en omgeving de onderstaande vleermuissoorten aangetroffen:

- | | |
|----------------------------|------------------------------------|
| - gewone dwergvleermuis | <i>Pipistrellus pipistrellus</i> ; |
| - ruige dwergvleermuis | <i>Pipistrellus nathusii</i> ; |
| - rosse vleermuis | <i>Nyctalus noctula</i> ; |
| - laatvlieger | <i>Eptesicus serotinus</i> ; |
| - gewone grootoorvleermuis | <i>Plecotus auritus</i> ; |
| - watervleermuis | <i>Myotis daubentonii</i> ; |
| - meervleermuis | <i>Myotis dasycneme</i> . |

De overige in de tabel (zie Tabel 3.1) genoemde soorten zijn niet in het plangebied of de directe omgeving daarvan aangetroffen. Het betreft de kleine dwergvleermuis, tweekleurige vleermuis, franjestaart en baardvleermuis.

De verspreiding van vleermuizen in en nabij het plangebied is met stippen in Figuur 6.2 aangegeven. Om het beeld overzichtelijk en duidelijk te houden zijn niet alle waarnemingen weergegeven. In de volgende alinea is de functie van het plangebied voor vleermuizen toegelicht.

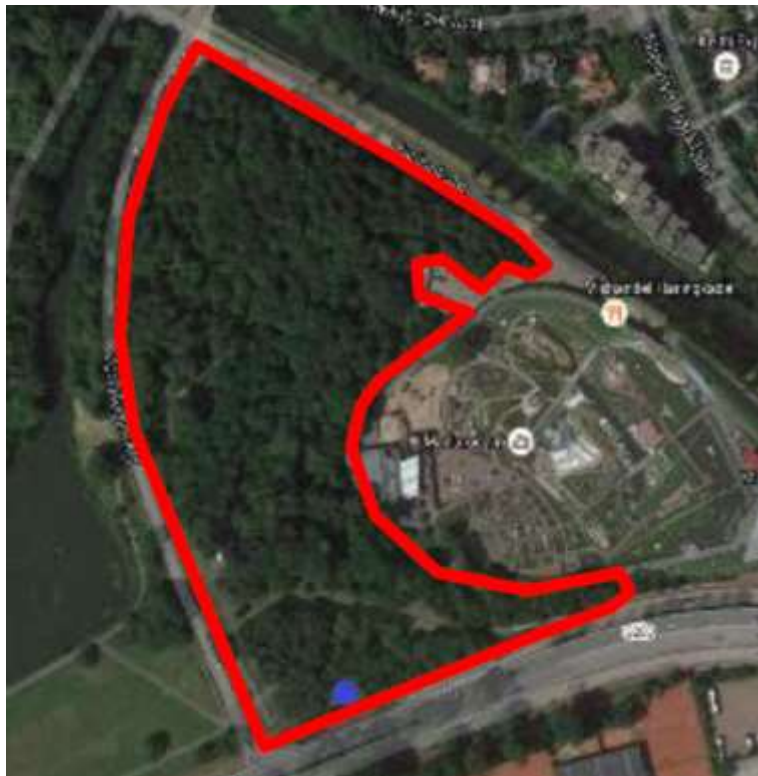


Figuur 6.2 Overzicht van vleermuizen die in en nabij het plangebied voorkomen. Gewone dwergvleermuis: blauw. Ruige dwergvleermuis: geel. Rosse vleermuis: rood. Laatvlieger: groen. Gewone grootoorvleermuis: roze. Watervleermuis: wit. Meervleermuis: bruin.

Verblijfplaatsen/zwermgedrag

In het plangebied zijn geen (zomer/kraam)verblijfplaatsen aangetroffen. In juli is een groep van drie gewone dwergvleermuizen zwermend waargenomen binnen het plangebied. Ook in augustus op dezelfde locatie een groep van (minstens) tien zwermende gewone dwergvleermuizen waargenomen. De locatie van de zwermende vleermuizen is weergegeven in Figuur 6.3 en Figuur 6.4. Zwermgedrag duidt meestal op de aanwezigheid van een vaste rust- of verblijfplaats. Echter, op de locatie waar het zwermgedrag is waargenomen is geen verblijfplaats aangetroffen.

Het is niet duidelijk met welke verblijfplaats het waargenomen zwermgedrag samenhangt. Gericht nader onderzoek zou hierover uitsluitsel kunnen geven, indien mocht blijken dat de locatiekeuze van de voorgenomen ontwikkeling leidt tot maatregelen in het bewuste deel van het bos. Vooralsnog lijkt daarvan geen sprake, gezien de toelichting op de beoogde locatie van de uitbreiding, zoals beschreven in par. 5.1.



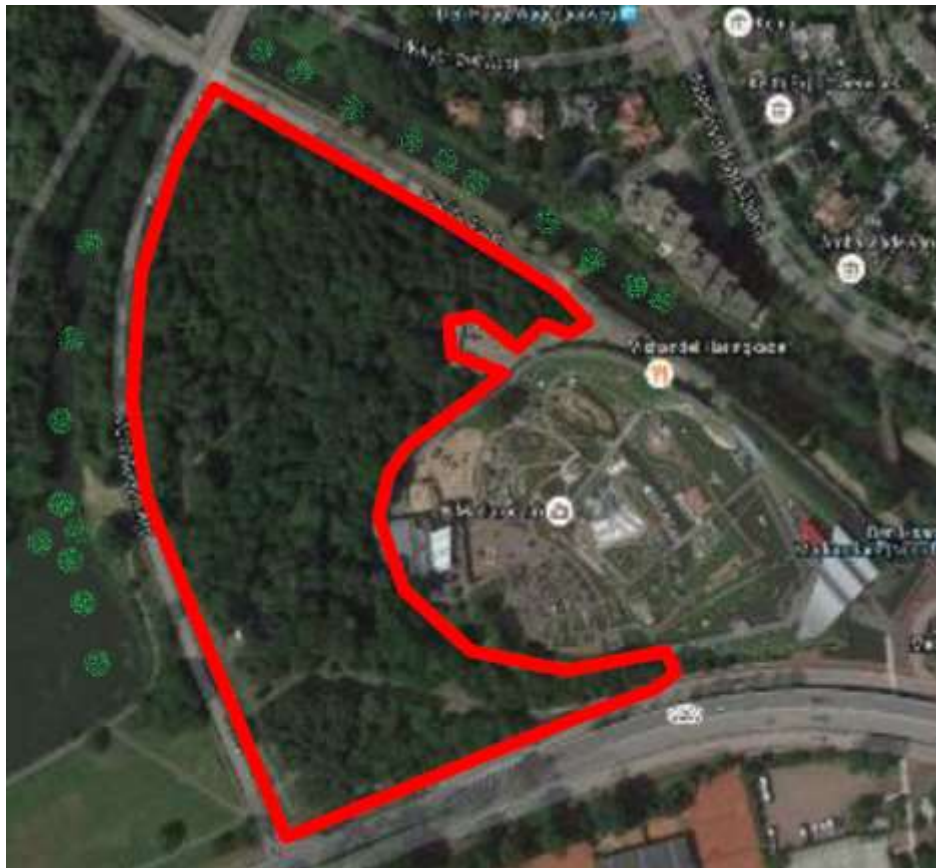
Figuur 6.3 Locatie aangetroffen zwermende gewone dwergvleermuizen (blauw) (zie Figuur 6.4 voor foto van de locatie).



Figuur 6.4 Locatie aangetroffen zwermende gewone dwergvleermuizen (blauw) (zie Figuur 6.3 voor locatie).

Foerageergebied

In en rond het plangebied zijn steeds foeragerende vleermuizen te vinden. Echter de voornaamste meest intensief gebruikte foerageerlocaties bevinden zich buiten het plangebied, nabij de omliggende wateren. De locaties van deze foerageergebieden zijn weergegeven in Figuur 6.5.



Figuur 6.5 Foerageerlocaties (groene stippen).

Vliegroutes

In de omgeving van het plangebied zijn enkele vliegroutes waargenomen. Er kan hier echter niet van essentiële vliegroutes worden gesproken, omdat de vliegroutes gebruikt wordt door een beperkt aantal vleermuizen.



Figuur 6.6 Vliegroutes vleermuizen nabij het plangebied (blauwe lijn) en routenummers.

Route 1 het gaat hier om een combinatie van foerageren boven de aangrenzende waterloop en vervolgens doortrekken.

Soort	Aantallen
Gewone dwergvleermuis	5-10
Ruige dwergvleermuis	0-3
Rosse vleermuis	0-2
Laatvlieger	0-2
Watervleermuis	0-2

Route 2:

Soort	Aantallen
Gewone dwergvleermuis	8-10
Ruige dwergvleermuis	0-5
Rosse vleermuis	0-3
Laatvlieger	0-4

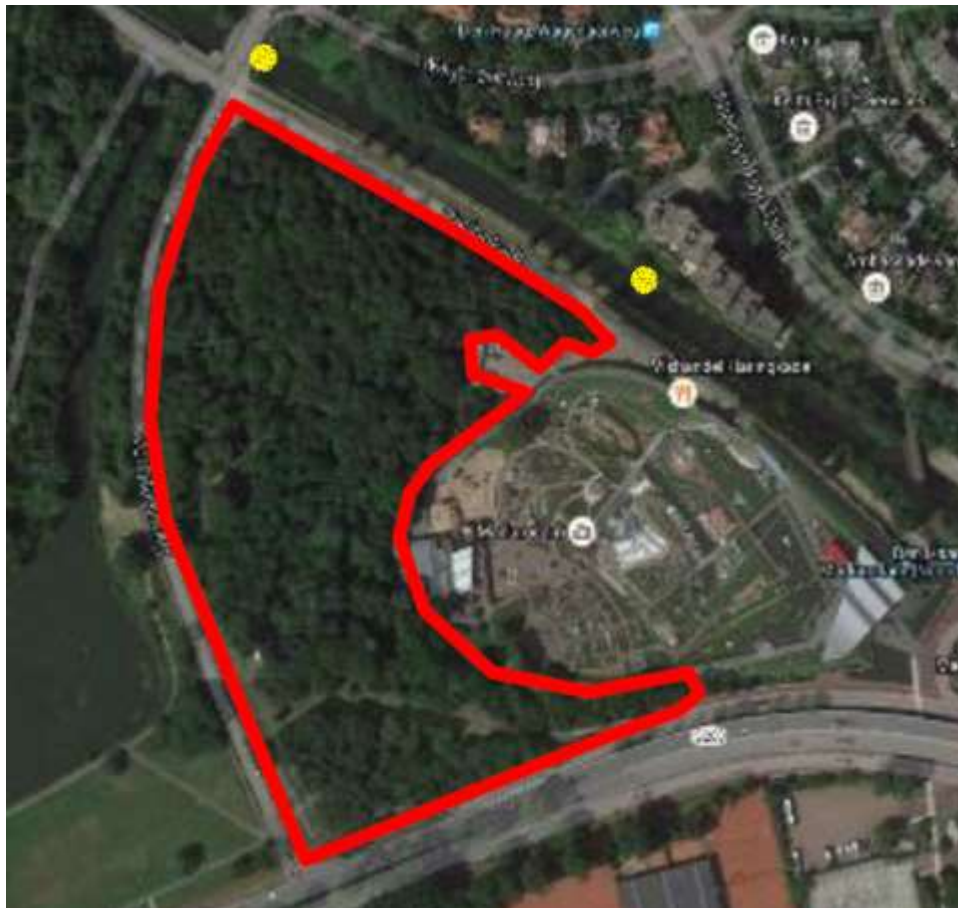
Route 3:

Soort	Aantallen
Gewone dwergvleermuis	5-10
Rosse vleermuis	0-5
Laatvlieger	0-2

De tijdstippen zijn vanaf de start na zonsondergang gemiddeld genomen 21:30 uur à 22:00 uur tot een uur daarna.

Paarterritoria

In augustus zijn geen baltsende vleermuizen in en nabij het plangebied waargenomen. In september zijn twee baltsende gewone dwergvleermuizen nabij het plangebied waargenomen (zie Figuur 6.7). Paarverblijfplaatsen zijn in het plangebied niet gevonden; ook zijn geen aanwijzingen, in de vorm van midzomerzwermen, gevonden voor de aanwezigheid van winterverblijfplaatsen.



Figuur 6.7 Locaties baltsende gewone dwergvleermuizen (geel).

6.5.4 Uilen en roofvogels

Tijdens het eerste bezoek in mei zijn schroevende buizerds waargenomen boven het bosgebied (zie Figuur 6.8). Deze buizerds hadden echter geen (duidelijke) binding met het plangebied. Tevens zijn tijdens de onderzoeksronden meerdere malen roepende bosuilen gehoord van buiten het plangebied. Binnen het plangebied zijn geen broedende uilen of roofvogels aangetroffen. Wel zijn twee in gebruik zijnde nesten van de zwarte kraai aangetroffen (zie Figuur 6.8). Tevens is een groter nest aangetroffen dat in 2016 niet in gebruik was (zie Figuur 6.8).

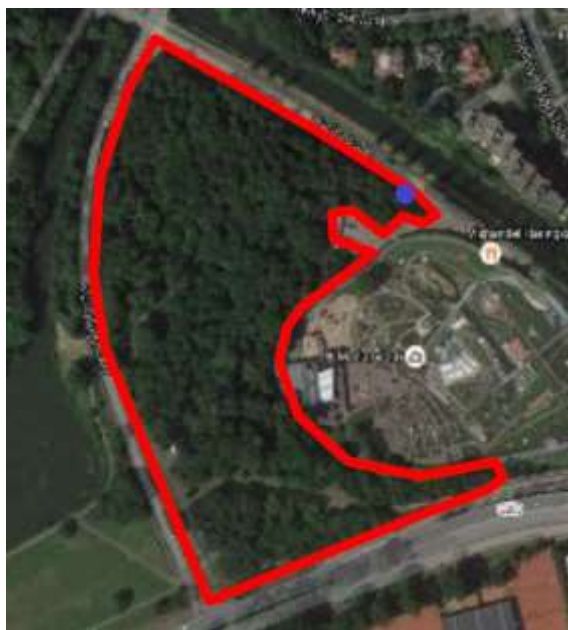


Figuur 6.8 Waarnemingen (broed)vogels binnen het plangebied. Schroevende buizerds: groene cirkel. Nesten zwarte kraai: blauwe stip. Groot nest dat niet in gebruik is: geel.

6.5.5 Eekhoorn

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen eekhoorns waargenomen. Op één locatie is een bolvormig nest aangetroffen met daarbij, in de directe omgeving, sporen van de eekhoorn (afgeknaagde dennenappels en vers afgebeten schuilen van dennen) (zie Figuur 6.9 en 6.10).

Later in de onderzoeksperiode was het nest in gebruik door broedvogels. Er zijn verder geen sporen van de eekhoorn meer aangetroffen. Mensen uit de omgeving geven aan sporadisch eekhoorns waar te nemen. Voorgesteld wordt om na een definitieve keuze voor aard, omvang en locatie van de ontwikkeling, de ingreep in het bomenbestand zorgvuldig te controleren op aanwezigheid van eekhoornnesten. Bij tijdig signaleren van dergelijke verblijfplaatsen en het tijdig treffen van de maatregelen om de nesten te behouden of vervangende verblijfplaatsen aan te bieden, kunnen effecten op de eekhoorn worden voorkómen. De eekhoorn vormt daarmee geen bepalende factor voor de locatiekeuze van de uitbreiding van het park.



Figuur 6.9 Locatie bolvormig nest (zie ook Figuur 6.10).



Figuur 6.10 Impressie van het bolvormige nest (blauwe cirkel).

6.6 Samenvatting en conclusie

6.6.1 Samenvatting vervolgonderzoek

In het zoekgebied voor uitbreiding van het park Madurodam is in de periode april tot en met september 2016 volgens de geldende protocollen onderzoek gedaan naar het voorkomen en het gebruik van het plangebied door vleermuizen, uilen en roofvogels en de eekhoorn.

Tijdens de terreinbezoeken zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen van uilen en roofvogels of eekhoorns vastgesteld.

In het plangebied zijn zeven vleermuissoorten waargenomen (gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en meervleermuis). Van deze vleermuizen zijn geen zwaar beschermde verblijfplaatsen of essentiële foerageergebieden of vliegroutes aangetroffen.

In juli en augustus zijn op één locatie groepen zwermende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Zwermgedrag duidt meestal op de aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen, echter een verblijfplaats werd niet aangetroffen. Het is niet duidelijk met welke verblijfplaats het waargenomen zwermgedrag samenhangt. Gericht nader onderzoek zou hierover uitsluitsel kunnen geven, indien mocht blijken dat de locatiekeuze van de voorgenomen ontwikkeling leidt tot maatregelen in het bewuste deel van het bos. Vooralsnog lijkt daarvan geen sprake, gezien de toelichting op de beoogde locatie van de uitbreiding, zoals beschreven in par. 5.1.

6.6.2 Conclusie en aanbevelingen

Op basis van het uitgevoerde onderzoek (2016) wordt geconcludeerd dat door de werkzaamheden geen verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden. Het is op basis van dit onderzoek duidelijk geworden dat de Wet natuurbescherming geen belemmering vormt voor de voorgenomen uitbreidingsplannen van het park Madurodam.

Vooruitkijkend naar vervolgstappen die leiden naar een concreet ontwerp en de daarop volgende realisatiefase, worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Check op aanwezigheid van eekhoornnesten in de bomen die als gevolg van de ontwikkeling moeten wijken. Indien eekhoornnesten worden aangetroffen, dienen tijdig passende maatregelen te worden genomen om effecten op deze soort te voorkómen;
- Indien het voornemen leidt tot het treffen van maatregelen in de randzone van het bosgebied, wat ten tijde van het onderzoek in 2015 en 2016 niet het geval lijkt te zijn, dient nader onderzoek uit te wijze of het zwermgedrag van vleermuizen in die randzone gerelateerd kan worden aan verblijfplaatsen in de bomen binnen die randzone. Deze relatie kon tijdens het onderzoek in 2016 niet worden gelegd.

Natuurtoets

Uitbreiding Madurodam
projectnummer 405475
2 november 2017 revisie 2.0
Madurodam B.V.

7 Bronnen

Bos, F.G., Bosveld, M.A., Groenendijk, D.G., Van Swaay, C.A.M. & Wynhoff, I., 2006. De dagvlinders van Nederland - verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EISNederland, in samenwerking met De Vlinderstichting, Wageningen.

Creemers, R.C.M. en Delft, J.J.C.W. van (RAVON) (redactie), 2009. De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna Deel 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Limpens, H., Regelink, J., en Koelman, R. (2010). Vleermuizen en planologie. Zoogdiervereniging, Arnhem.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep. Augustus 2009.

Overig:

NDFF

www.zoogdieratlas.nl

www.ravon.nl

www.telmee.nl

www.zoogdiervereniging.nl

www.naturalis.nl

www.telmee.nl

www.vlindernet.nl

www.libellennet.nl

Bijlage

Natuurtoets

Uitbreiding Madurodam
projectnummer 405475
2 november 2017 revisie 2.0
Madurodam B.V.



Bijlage I: Wettelijk kader

Een van de doelen van de Wnb is de bescherming van inheemse flora en fauna. Vanuit deze wet is bij ruimtelijke ingrepen de initiatiefnemer verplicht op de hoogte te zijn van de mogelijk voorkomende beschermde natuurwaarden binnen het projectgebied. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden toegebracht aan beschermde soorten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' – principe). Bepaalde handelingen, waaronder ruimtelijke ingrepen, waarbij beschermde soorten in het geding zijn, zijn slechts bij uitzondering en onder voorwaarden mogelijk. Hieronder wordt uitgelegd welke verbodsbepalingen gelden, welke vrijstellingen er gelden en op welke gronden ontheffingen kunnen worden aangevraagd.

Verbodsbepalingen soortbescherming

In de Wnb is soortbescherming opgedeeld in drie categorieën. Voor elke categorie gelden verschillende verbodsbepalingen die onder andere zijn vermeld in artikel 3.1, 3.5 en 3.10 van de Wnb. In het tekstkader van deze Bijlage (zie volgende pagina) staan de artikelen uitgeschreven. Het gaat om de volgende drie categorieën:

- soorten van de Vogelrichtlijn;
- soorten van de Habitatrichtlijn, inclusief bijlage I en II uit Verdrag van Bern en bijlage I uit Verdrag van Bonn;
- 'andere soorten' (onderdeel A 'fauna' en onderdeel B 'flora'), oftewel de Nationale soorten.

Voor soorten vallend onder bovenstaande beschermingsregimes geldt dat ze in principe niet (opzettelijk) gedood en verstoord mogen worden, ook verblijfplaatsen mogen niet vernietigd worden. Bij Vogelrichtlijnsoorten is opgenomen dat verstoring is toegestaan indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende soort. Dit geldt echter niet voor Habitatrichtlijnsoorten, inclusief bijlage I en II Bern en bijlage I Bonn (zie Tabel A van deze Bijlage voor de vogelsoorten en Tabel B van deze bijlage voor een uiteenzetting van soorten niet zijnde vogels). Voor de 'andere soorten' geldt dat verstoring is toegestaan. Soorten die zijn opgenomen in bijlage A en B van de Wnb ('andere soorten') zijn opgenomen in tabel C en D van deze Bijlage.

Verbodsbepalingen Wet natuurbescherming artikel 3.1, 3.5 en 3.10

Artikel 3.1 Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Artikel 3.5 Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Artikel 3.10 Beschermingsregime andere soorten

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8, met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel b, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraaftplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

Tabel A. Vogels die vallen onder artikel 3.5 (Bern bijlage II, Bonn bijlage I) én in Nederland broeden.

Info tabel: Ingekorte lijst van de vogelsoorten van de Conventie van Bern bijlage II. Deze lijst is ingekort door alleen die vogels op te nemen die volgens de Atlas van de Nederlandse Broedvogels (Nederlandse Fauna serie deel 5 uit 2002) en de Avifauna van Limburg (uit 2006) in Nederland broeden. Dwaalgasten en overwintelaars zijn derhalve niet vermeld.

Vogels		
Appelvink	Grote bonte specht	Purperreiger
Baardman	Grote gele kwikstaart	Putter
Beflijster	Grote karekiet	Ransuil
Bergeend	Grote stern	Rietgors
Bergfluit	Grote zilverreiger	Rietzanger
Bijeneter	Havik	Rode wouw
Blauwborst	Heggenmus	Roerdomp
Blauwe kiekendief	Hop	Roodborst
Boerenwaluw	Huiswaluw	Roodborsttapuit
Bontbekplevier	IJsvogel	Roodhalsfuut
Bonte strandloper	Kerkuil	Rouwkwikstaart
Bonte vliegenvanger	Klapekster	Sijs
Boomklever	Klein waterhoen	Slangenarend
Boomkruiper	Kleine barsijs	Slechtvalk
Boompieper	Kleine bonte specht	Smelleken
Boomvalk	Kleine karekiet	Snor
Bosrietzanger	Kleine plevier	Sperwer
Bosruiter	Kleine zilverreiger	Spotvogel
Bosuil	Kleinst waterhoen	Sprinkhaanzanger
Braamsluiper	Kluut	Steenuil
Brandgans	Kneu	Steltkluut
Bruine kiekendief	Koereiger	Strandplevier
Buizerd	Koolmees	Taigaboomkruiper
Casarca	Kortsnavelboomkruiper	Tapuit
Cetti's zanger	Kraanvogel	Tijftjaf
Draaihal	Krekelzanger	Torenvalk
Duinpieper	Kruisbek	Tuinfluit
Dwergmeeuw	Kuifmees	Velduil
Dwergstern	Kwak	Visarend
Engelse kwikstaart	Kwartelkoning	Visdief
Europese kanarie	Lepelaar	Vuurgoudhaan
Fitis	Matkop	Wespendief
Fluiter	Middelste bonte specht	Wielewaal
Geelgors	Nachtegaal	Winterkoning
Gekraagde roodstaart	Nachtzwaluw	Witbandkruisbek
Gele kwikstaart	Noordse stern	Witte kwikstaart
Geoorde fuut	Oehoe	Witwangstern
Glanskop	Oeverloper	Woudaap
Goudhaan	Oeverpieper	Zeearend
Grasmus	Oeverzwaluw	Zwarte mees
Graspieper	Ooievaar	Zwarte ooievaar
Graszanger	Orpheusspotvogel	Zwarte roodstaart
Grauwe kiekendief	Paapje	Zwarte specht
Grauwe klauwier	Pestvogel	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Pimpelmees	Zwarte wouw
Griel	Poelruiter	Zwartkop
Groene specht	Porseleinhoen	Zwartkopmeeuw
Groenling		

Tabel B. Soorten die vallen onder artikel 3.5 (Habitatrichtlijn bijlage IV, Bern bijlage II, Bonn bijlage I).

Soortgroep	Nederlandse naam	Soortgroep	Nederlandse naam
Amfibieën	boomkikker	Zoogdieren landzoogdieren	hamster
	geelbuikvuurpad		otter
	heikikker		bever
	kamsalamander		hazelmuis
	knoflookpad		lynx
	rugstreepad		noordse woelmuis
	vroedmeesterpad		wilde kat
	poelkikker		wolf
Dagvlinders	moerasparelmoervlinder	Zoogdieren vleermuizen	baardvleermuis
	apollovlinder		bechsteins vleermuis
	boszandoog		bosvleermuis
	donker pimperlblauwtje		brandts vleermuis
	grote vuurvlinder		franjestart
	pimperlblauwtje		gewone grootoorvleermuis
	tijmblauwtje		grijze grootoorvleermuis
	zilverstreephooibeestje		grote hoefijzerneus
Haften	oeveraas		grote rosse vleermuis
kevers	brede geelrandwaterroofkever		ingekorven vleermuis
	gestreepte waterroofkever		kleine dwergvleermuis
	juchtleerkever		kleine hoefijzerneus
	vermiloenkever		laatvlieger
Libellen	mercuurwaterjuffer		meervleermuis
	bronslibel		mopsvleermuis
	gaffellibel		noordse vleermuis
	gevlekte witsnuitlibel		rosse vleermuis
	groene glazenmaker		ruige dwergvleermuis
	noordse winterjuffer		tweekleurige vleermuis
	oostelijke witsnuitlibel		vale vleermuis
	rivierrombout		watervleermuis
	sierlijke witsnuitlibel		gewone dwergvleermuis
Nachtvlinders	teunisbloempijlstaart	Zoogdieren zeezoogdieren	walrus
Reptielen	Dikkopschildpad, kemp's zee-schildpad, lederschildpad, soepschildpad		Bulrug, gewone vinvis bruinvis dwergpotvis
	gladde slang		gestreepte dolfin
	muurhagedis		gewone dolfin
	zandhagedis		gewone spitsdolfijn
Sporenplanten	geel schorpioenmos		grijze dolfin
	tonghaarmuts		kleine zwaardwalvis
	kleine vlotvaren		narwal
Vissen	steur		orka
	houting		tuimelaar
Weekdieren	bataafse stroommossel		witflankdolfijn, witsnuitdolfijn
	platte schijfhoren		noordse vinvis, potvis
Zaadplanten	liggende raket		butskop
	drijvende waterweegbree		dwergvinvis
	groenknolorchis		griend,
	kruipend moerasscherm		spitsdolfijn van gray
	zomerschroeforchis		witte dolfin

Tabel C. “Overige Soorten” onderdeel A behorend bij artikel 3.10, eerste lid, onderdeel a.

Zoogdieren		
Aardmuis*	Waterspitsmuis	Donker pimpernelblauwtje
Boommarter	Wezel**	Duinparelmoervlinder
Bosmuis*	Wild zwijn	Gentiaanblauwtje
Bunzing**	Woelrat*	Grote parelmoervlinder
Damhert	Amfibieën	Grote vos
Das	Alpenwatersalamander	Grote vuurvler
Dwergmuis*	Bruine kikker*	Grote weerschijnvlinder
Dwergspitsmuis*	Gewone pad*	Iepenpage
Edelhert	Kleine watersalamander*	Kleine heivlinder
Eekhoorn	Meerkikker*	Kleine ijsvogelvlinder
Egel*	Middelste groene kikker*	Kommavlinder
Eikelmuis	Vinpootsalamander	Pimpernelblauwtje
Gewone bosspitsmuis*	Vuursalamander	Sleedoornpage
Gewone zeehond	Reptielen	Spiegeldikkopje
Grote bosmuis	Adder	Veenbesblauwtje
Grijze zeehond	Hazelworm	Veenbesparelmoervlinder
Haas*	Levendbarende hagedis	Veenhooibeestje
Hermelijn**	Ringslang	Veldparelmoervlinder
Huisspitsmuis*	Vissen	Zilveren maan
Konijn*	Beekdonderpad	Libellen
Molmuis	Beekprik	Beekkrombout
Ondergrondse woelmuis*	Elrits	Bosbeekjuffer
Ree*	Europese rivierkreeft	Donkere waterjuffer
Rosse woelmuis*	Gestippelde alver	Gevlekte glanslibel
Steenmarter	Grote modderkruiper	Gewone bronlibel
Tweekleurige bosspitsmuis*	Kwabaal	Hoogveenglanslibel
Veldmuis*	Dagvlinders	Kempense heidelibel
Veldspitsmuis	Aardbeivlinder	Speerwaterjuffer
Vos*	Bosparelmoervlinder	Kevers
	Bruin dikkopje	Vliegend hert
	Bruine eikenpage	

Soorten met een asterisk (*) zijn opgenomen in de provinciale vrijstellingen. Soorten met een dubbele asterisk (**) zijn in alle provincies, behalve Noord-Holland en Noord-Brabant, vrijgesteld. In Limburg is daarnaast de molmuis vrijgesteld, in Friesland de steenmarter en in Noord-Brabant het wild zwijn.

Tabel D. “Overige Soorten” onderdeel B behorend bij artikel 3.10, eerste lid, onderdeel c.

Planten		
Akkerboterbloem	Groene nachtorchis	Roggelelie
Akkerdoornzaad	Groensteel	Rood peperboompje
Akkerogentroost	Groot spiegelklokje	Rozenkransje
Beklierde ogentroost	Grote bosaardbei	Ruw parelzaad
Berggamander	Grote leeuwenklauw	Scherpkruid
Bergnachtorchis	Honingorchis	Schubvaren
Blaasvaren	Kalkboterbloem	Schubzegge
Blauw guichelheil	Kalketrip	Smalle raai
Bokkenorchis	Karthuizeranjer	Spits havikskruid
Bosboterbloem	Karwijselie	Steenbraam
Bosdravik	Kleine ereprijs	Stijve wolfsmelk
Brave hendrik	Kleine Schorseneer	Stofzaad
Brede wolfsmelk	Kleine wolfsmelk	Tengere distel
Breed wollegras	Kluwenklokje	Tengere veldmuur
Bruinrode wespenorchis	Knollathyrus	Trosgamander
Dennenorchis	Knolspirea	Veenbloembies
Dreps	Korensla	Vliegenorchis
Echte gamander	Kranskarwij	Vroege ereprijs
Franjementiaan	Kruiptijm	Wilde averuit
Geelgroene wespenorchis	Lange zonnedaauw	Wilde ridderspoor
Geplooid vrouwenmantel	Liggende ereprijs	Wilde weit
Getande veldsla	Moerasgamander	Wolfskers
Gevlekt zonneroosje	Muurbloem	Zandwolfsmelk
Glad biggenkruid	Naakte lathyrus	Zinkviooltje
Gladde zegge	Naaldenkervel	Zweedse kornoelje
	Pijlscheefkalk	

Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is in artikel 1.11 de zorgplicht opgenomen. In het tekstkader hieronder staat het wetsartikel uitgeschreven.

Artikel 1.11

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:
 - a. dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel
 - b. indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
 - c. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.
3. Het eerste lid is niet van toepassing op handelen of nalaten in overeenstemming met het bij of krachtens deze wet of de Visserijwet 1963 bepaalde.

De zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.

Vrijstellingen

Onder bepaalde voorwaarden geldt een algemene vrijstelling of een ontheffingsplicht van de verbodsbepalingen in de Wnb. Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstelling of ontheffing hangt af van de dier- of plantensoorten die voorkomen in het onderzoeksgebied en de provincie waarin de activiteit plaatsvindt. Hiertoe worden verschillende beschermingsregimes onderscheiden.

Provinciale Vrijstelling Nationale soorten ('andere soorten').

Met betrekking tot de 'andere soorten' zijn per provincie beleidsregels opgesteld waarin voor een deel van deze soorten vrijstelling is verleend. Het Rijk heeft ook een vrijstelling gemaakt voor projecten die vallen onder hun bevoegdheid (projecten van nationaal belang). Zoals ook te herleiden is uit de tabel (tabellen A en B), hangt het per provincie af welke soort is vrijgesteld van de verbodsbepalingen in artikel 3.10, ook de grond waarvoor een vrijstelling geldt kan ook variëren tussen provincies..

Indien de Nationale soorten niet zijn vrijgesteld en daarmee het voornemen de gestelde verboden in artikel 3.10 overtreedt, dient een ontheffing aangevraagd te worden bij de provincie waarin het voornemen plaatsvindt.

Ontheffingen

Indien een soort niet onder een vrijstelling valt of niet gewerkt kan worden volgens een gedragscode, dient er een ontheffing te worden aangevraagd. Deze moet ingediend worden bij het bevoegd gezag. Dit is de provincie waarin de activiteit plaatsvindt.

Een ontheffingsaanvraag wordt getoetst aan drie criteria:

1. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
2. De activiteit leidt niet tot verslechtering van de staat van instandhouding; en
3. Er is sprake van een in de wet genoemd belang.

In tabel E worden de belangen waaronder een ontheffing kan worden aangevraagd, opgesomd. Let daarbij op dat er voor Nationale soorten ('andere soorten') meer ontheffingsgronden beschikbaar zijn dan voor de beschermde soorten onder artikel 3.1 en 3.5. Indien de activiteit bestaat uit een ruimtelijke inrichting of ontwikkeling zou alleen een ontheffing afgegeven kunnen worden voor Nationale soorten. Mochten desondanks soorten uit de Vogel- en/of Habitatrichtlijn, Bern en Bonn voorkomen bij ruimtelijke ontwikkelingen, dan kunnen mitigerende maatregelen worden opgesteld. Er kan dan voor de zekerheid een ontheffing worden aangevraagd om de mitigerende maatregelen goed te keuren.

Tabel E. Ontheffingsgronden waarop een ontheffing verleend mag worden per categorie (artikel 3.1, 3.5 en 3.10).

Ontheffingsgronden		Artikel 3.1	Artikel 3.5	Artikel 3.10
		Soorten van de Vogelrichtlijn	Soorten van de Habitatrichtlijn, Bonn & Bern	Andere soorten
1	Er bestaat geen andere bevredigende oplossing	X	X	X
2	Leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding	X	X	X
3	Opsomming van: volksgezondheid en openbare veiligheid	X	X	X
	veiligheid van luchtverkeer	X	Nee	X
	ter voorkoming van schade aan gewassen, vee, bossen, visserij	X	X	X
	ter bescherming van Flora en Fauna	X	X	X
	voor onderzoek, onderwijs, uitzetten en herinvoeren van soorten / teelt	X	X	X
	dwingende reden van groot openbaar belang, met inbegrip van sociale of economische aard en met inbegrip van voor milieuwezenlijke gunstige effecten	Nee	X	X
	ruimtelijke inrichting of ontwikkeling	Nee	Nee	X
	schade en overlast, ter beperking omvang populatie, ter bestrijding van lijden en ziekte, bestendig beheer en onderhoud, algemeen belang	Nee	Nee	3.10 2a-g

Procedure ontheffingsaanvraag

Voor Nationale soorten ('andere soorten') welke zijn opgenomen in de provinciale vrijstellingen geldt een vrijstelling. Dit betekent dat u geen ontheffing van de Wet natuurbescherming hoeft aan te vragen, maar u wel de zorgplicht moet nakomen. Voor Nationale soorten die niet zijn vrijgesteld, dient u een ontheffing beschermde soorten aan te vragen of te werken conform een gedragscode.

Voor soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn, Conventie van Bern en Conventie van Bonn geldt dat als u kunt werken volgens een goedgekeurde gedragscode er een vrijstelling geldt. U hoeft geen ontheffing beschermde soorten aan te vragen, maar u moet uw activiteiten aantoonbaar uitvoeren zoals in de gedragscode staat. Tevens blijft de zorgplicht gelden. Indien u niet kunt werken volgens een gedragscode, maar u kunt maatregelen nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), dan hoeft u ook geen ontheffing beschermde soorten aan te vragen. Wilt u zeker weten of uw mitigerende maatregelen voldoende zijn, en er inderdaad geen ontheffing nodig is? Vraag dan een ontheffing aan om uw maatregelen goed te keuren.

Indien u geen mitigerende maatregelen kunt nemen, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag. Voor de ontheffingsaanvraag is het noodzakelijk te weten welke soorten aanwezig zijn, zodat gerichte mitigerende maatregelen kunnen worden getroffen. Het bevoegd gezag zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

Overgangsrecht

In het Besluit natuurbescherming is opgenomen dat de ontheffingen afgegeven onder het oude recht, gelden als ontheffingen onder de Wet natuurbescherming. Daarbij blijven dezelfde voorschriften, beperkingen en voorwaarden gelden. Dit geldt eveneens voor omgevingsvergunningen en vvgb's.

Op het tijdstip van inwerkingtreding van de Wnb zullen de onafgeronde ontheffing aanvragen, ingediend vóór inwerkingtreding, conform de nieuwe wet worden behandeld. Ontheffing aanvragen van voor de inwerkingtreding zullen worden afgehandeld door RVO. Aanvragen die later ingediend worden zullen afgehandeld worden door de provincies (of het Rijk). De gedragscodes worden verlengd tot het moment van in werking treden van de Wet natuurbescherming en de nieuwe gedragscodes definitief zijn goedgekeurd.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De nieuwe naam voor de ecologische hoofdstructuur (EHS), het natuurnetwerk Nederland (NNN). De term EHS werd in 1990 geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan (NBP) van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). In 2013 is het natuurbeleid gedecentraliseerd naar de provincies. In hetzelfde jaar hebben de twaalf provincies met de staatssecretaris van het ministerie van EZ definitieve afspraken gemaakt in het Natuurpact. In 2014 werd de term 'EHS' vervangen door 'NNN'.

Dit beleid blijkt noodzakelijk te zijn doordat de Nederlandse natuur steeds meer onder druk staat, bijvoorbeeld door huizenbouw, aanleg van wegen en industrie. Toch leeft bij veel Nederlanders de wens om natuurgebieden in de buurt te hebben. Natuur geeft rust en biedt ruimte voor recreatie.

De overheid heeft daarom extra geld uitgetrokken om de Nederlandse natuur te beschermen en verder te ontwikkelen. Door nieuwe natuur te ontwikkelen, kunnen natuurgebieden met elkaar worden verbonden. Zo kunnen planten zich over verschillende natuurgebieden verspreiden en dieren van het ene naar het andere gebied gaan. Het totaal van al deze gebieden en de verbindingen ertussen vormt het natuurnetwerk Nederland (NNN).

Het NNN is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur voorrang heeft. Het netwerk helpt voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het NNN kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Het NNN bestaat uit:

- bestaande natuurgebieden, reservaten, natuurontwikkelingsgebieden en zogenaamde robuuste verbindingen;
- landbouwgebieden met mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer (beheergebieden);
- grote wateren (zoals de kustzone van de Noordzee, het IJsselmeer en de Waddenzee).

Het NNN is een plan in uitvoering. De doelstelling van het Natuurpact is om 80.000 hectare nieuwe natuur in te richten vóór 2027.

Natura 2000-gebieden

In de Wnb zijn bepalingen vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn verwerkt. De Europese richtlijnen verplichten de lidstaten gebieden aan te wijzen met speciale beschermingszones (de Natura 2000-gebieden). Het doel hiervan is om de aangewezen habitattypes en habitats van soorten in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen.

De lidstaten moeten maatregelen treffen om de kwaliteit van deze habitats en habitats van soorten niet te laten verslechteren of te voorkomen dat er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen.

Voor activiteiten of projecten die schadelijk zijn voor de beschermde natuur, geldt een vergunningplicht. Hierdoor is in Nederland een zorgvuldige afweging gegarandeerd bij projecten die gevolgen kunnen hebben voor natuurgebieden. Meestal verlenen de provincies de vergunningen, maar soms doet het Ministerie van Economische Zaken dit.

Bestaand gebruik

Voor handelingen die op 31 maart 2010 bekend waren bij het gevoegd gezag en die sinds deze datum niet meer in betekenende mate zijn gewijzigd is het niet meer noodzakelijk om een vergunning aan te vragen. Deze datum kan van een later tijdstip zijn indien een Natura 2000-gebied na 31 maart 2010 is aangewezen als beschermd gebied. Zie ook artikel 2.9 lid 2.

Overgangsrecht

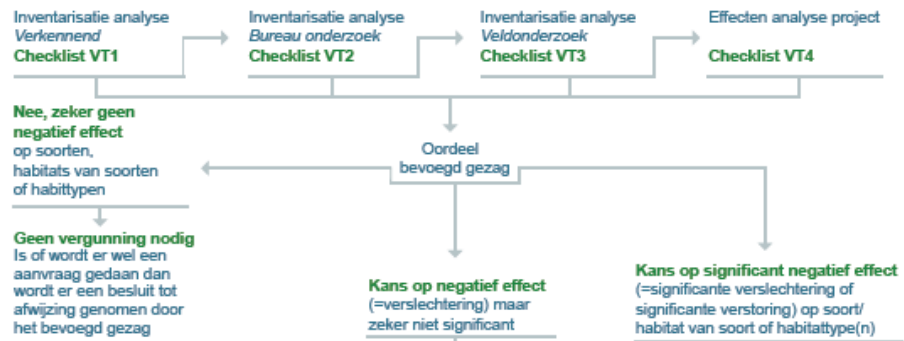
In de Wnb (artikel 9.4) is opgenomen dat de vergunningen afgegeven onder het oude recht, gelden als vergunningen onder de Wet natuurbescherming. Daarbij blijven dezelfde voorschriften gelden. Dit geldt eveneens voor omgevingsvergunningen en vvgb's.

Beschermde Natuurmonumenten hebben vanaf inwerkingtreding van de Wnb niet langer een beschermde status. Daardoor zijn deze gebieden alleen nog ruimtelijk beschermd (Barro, bestemmingsplannen).

Het volgende schema toont de vergunningprocedure in het kader van de Natuurbeschermingswet. Een Voortoets geeft aan of er wel of geen (negatieve) negatieve effecten zijn te verwachten. Zijn er geen negatieve effecten te verwachten, dan hoeft er geen vergunning beschermde gebieden aangevraagd te worden. Indien er kans is op negatieve effecten, kan een habitattoet een verdiepingsslag geven om aan te tonen hoe groot deze negatieve effecten zijn. Mocht er kans zijn op significant negatieve effecten, is het mogelijk om een ADC-toets uit te voeren. Wordt er voldaan aan de eisen, dan kan er een vergunning worden afgegeven met voorschriften en beperkingen.

VOORTOETS

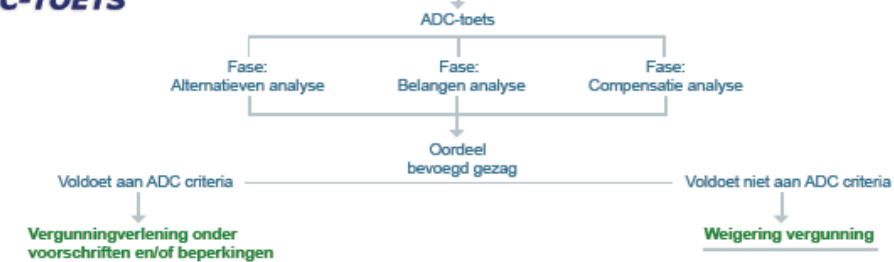
INVENTARISATIE VOORTOETS: De voortoets is niet verplicht maar wel verstandig om uit te voeren. Alle fasen VT1 t/m VT4 kunnen onderdeel zijn van de voortoets. Het kan ook zijn dat al na fase VT1 de effecten bekend zijn. Het bevoegd gezag moet die conclusie trekken.



HABITATTOETS



ADC-TOETS



Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. +31 6 205 44 939

www.anteagroup.nl

Copyright © 2016

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar worden
gemaakt door middel van druk, fotokopie,
elektronisch of op welke wijze dan ook,
zonder schriftelijke toestemming van de
auteurs.